№ 57 ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 16

1907

ԵՐԵՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 16 № 57

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿՈՎ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿ"

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ 1907 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(35-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը [illegible] 10 ր., տասն ամսվանը 9 ր., ինն ամսվանը 8 ր., ութ ամսվանը 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը 6 ր., հինգ ամսվանը 5 ր., չորս ամսվանը 4 ր., երեք ամսվանը 3 ր., մի ամսվանը 1 ռուբլի.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլար. Եւրոպայի բաժանորդները 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 ռուբլի.

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւնը). Ընդունելութիւն կարելի է ամեն ժամ 1-ից.

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ կարելի է վճարել ՄԱՍ-ՄԱՍ.

Հասցէափոխութեան համար «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և [illegible] ուղարկելու պէտք է գրել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Իսկ արտասահմանից TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Բաժանորդագինները ընդունվում են բոլոր փոստաներում.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible]

Մասնակցող կարգով կազմելու համար [illegible]

1) [illegible]

2) [illegible]

3) [illegible]

4) [illegible]

5) [illegible]

1—1

Արտիստական ընկերութեան դահլիճում

Շաբաթ, մարտի 17-ին

ԹԱՏՐՈՆ «DEL LICCIO» ԹԱՏՐՈՆԻ ԴՐԱՄԱՏՈՆԸ.

Վան-Բրանդտի

ՀՐԱԺԵՇՏԱՅԻՆ ԿՕՆՑԵՐՏԸ

մասնակցութեամբ բարիտօն Վենեցեանի: Մանրամասնութիւնները աֆիշաներում և պրօգրամներում: Տոմսակները ծախվում են Արտիստական ընկերութեան թատրոնի կասսայում:

առ. 1—1

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Մեծ-Վանքի փողոց, № 5, ոչ հեռու Ալէքսանդրեան այգուց.

Վճարն է խորհրդի համար 50 կոպ.

Հեռախօս № 481.

Ընդունելութիւնը առ. ժ. 11—5 ժ. եր.

Բժ. Տ. Ի. ԲՈՒԴԻՆԿՕ.—Ներքին հիւ. հինգշ., կիր. 3—4 ժամ.

Բժ. Ֆ. Վ. ԶՈՒԴՆՕՎՍԿԻ.—Վիրաբուժ. հի. երկ., ուրբ. 2—3 ժ.

Բժ. Մ. Ի. ԽԱՆԶԵՎՍԿԻ.—Ականջի, քթի և բկի, չորեքշ., ուրբ. 2—3 ժ., երեքշ., կիր. 3—4 ժ.:

Բժ. Վ. Վ. ՎՆՈՒԿՕՎ.—Վիրաբուժ., միզատեա. երկ., հինգ., շաբ. և կիր. 2—3 ժ.

Բժ. Ն. Մ. ԱՍԳԻՍՕՎ.—Քթի, բկի և ականջի, երկ. երեք. և շաբ. 1—2 ժ., հինգ., կիր., 12—1 ժ.

Բժ. Վ. Գ. ԲՕԺՕՎՍԿԻ.—Ներքին հիպնօզով ամէնայն օր 4—5 ժ.

Բժ. Ա. Ն. ՏԷՐԱՃԷ.—Կաշուի, վեներ. ամէնայն օր 1—2 ժ.

Բժ. Ա. Տ. ՐՕԶՄԱՐԻԿՍԿԻ.—Երեխ., երկ., չորեք 4—5 ժ., երեք. շաբ. 3—4 ժ.:

ԵՐՄՕԼԱԵՎ.—Երեխայոց ամեն օր 12—1 ժ.

ԿՈՒՑԵՎ.—Ջղային, երեքշ, հինգշ. շաբ. 12—1 ժ.

ԳՕՐԱԼԵՎԻՉ.—Ներքին, ամեն օր 12—1 ժ.

ՊԱՎԼՕՑԿԻՑ.—Վիրաբուժ. ամեն օր 12—1 ժ.

ՄՕՆՍԷ.—Երեխ. երեքշ, հինգշ, շաբ., 4—5 ժ.

Բժ. Ն. Ի. ՆԷՈՒՑՄԻՆ.—Աչքի, երկ., ուրբ., 12—1 ժ.

Բժ. Ա. Ա. ՆՕՎԻՑԿԻ.—Կանանց, երեխ., ամեն օր, բացի կիր. օրերից 1—2 ժ.

Բժ. Զ. Ֆ. ՆԵՎԶՕՐՕՎ.—Ատամի հիւ. 11—5 ժ. ամէնայն օր.

Բժ. Կ. Մ. ԳԻՎԱՐՍԿԻ }
Բժ. Կ. Ի. ԶՈՒԴՆՕՎՍԿԻ } Կլինիքական անալիզ

Բժ. Գ. Իւ. ՕՆՕՇԿՕ.—Բժշկ. գիմ. մասսաժ, էլէքտր. 4—6 ժամ.

Մ. Ե. ԳՕՐՕԲՑՕՎԱ.—Մասաժ. ամեն օր 11—5 ժ.

Ս. ԽԱ. ՊԱՒԼՕՑԿԻ.—Վիրաբ. 12—1 ժ. ամէնայն օր, կիրակի օրը 4—5 ժ.

Բժ. Կ Գ, ԳՕՐԱԼԵՎԻՉ.—Ներքին հիւանդ. ամեն օր 1—2 ժամը:

Բժ. Ա. Ա. ՄՕՆՍԷ.—Երեխ., երեքշ, հինգշ. շաբ. 4—5 ժամը:

ԵՐՄՕԼԱԵՎ.—Ներք. երեխ. ամեն օր 11—12 ժ.:

ԿՈՒՑԵՎ.—Ջղային, երեքշ. հինգշ. կիր. 12—1 ժ.

Բժշկական խորհուրդներ, մասսաժ, սրսկել, անզգայացնել, անալիզի ենթարկել, հիպնօզել, ատամների և ծառաների քննելը—ըստ համաձայնութեան:

առ. (չ. ու.) 82—144

Ընկերութեան անդամների խնդրանօք

Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան

մարտի 18-ին նշանակված

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ՅԵՏԱՁԳՎՈՒՄ Է

մարտի 25-ին

առ. 1—1

ԲԺԻՇԿ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

սիֆիլիս, միզային, վեներական եւ մորթու

հիւանդութիւնների:

Ընդունում է ցերեկ. 1—3 ժ., երեկ. 6—8 ժ.:

Սօլօլակ, Բեհբութեան փող. № 33:

(ա. օ.) առ. 19—100

ԲԺԻՇԿ

Տ. Ա. Իսախանեան

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Ներքին եւ վեներական

հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն { առաւօտ. 10—12 ժ.
երեկոյեան 5—7 ժ.

Սօլօլակ, Սերգիեվսկայա 15, Փրիդօնովի տանը:

առ. (չ. ու. չ.) 52—100

Թիֆլիսի Ժողովարան

Ուրբաթ, մարտի 16-ին 1907 թ. նշանակված է պ. պ. անդամների ընդհանուր ժողով քուէարկելու աւագների թեկնածուների և վերստուգող յանձնաժողովի անդամների պակասը:

առ. (11, 16,) 2—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հոսանքների խնդիրը. Վերջին տեղեկութիւններ. Պետական Դումայի շուրջը. Մամուլ. Էկսպրօպրիատոր-պրօվոկատորը. Կեանքի շուրջը. Դիրասանուհի Մ. Ն. Երմօլօվայի հրաժեշտը. Երեւան ուսուցիչների դասը. Զէն հասկանում արդեօք մինիստրին. Նուխու դպրոցների մասին. Նամակ Կարսից. Թատրոն և երաժշտութիւն. «Ժամանակի» մանէօվրները. Գրչի թշնամին. Արդար դատաստան. «Ժամանակը» թերթ, և ուա-ն աշխատակից. Տեղեկութիւններ գաւառից. Շուշու. Թաղէոսեան ծխական երկսեռ դպրոցը. Ճեմարանի վերջին դէպքերի առիթով. Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

I

Դասակարգային տեսակէտ ունենալը չէ լուծում կեանքի մէջ շատ խնդիրներ վերաբերեալ հէնց նոյն դասակարգին, որի անունից խօսում են մարդիկ:

Վերցնենք բանւոր դասակարգը: Եթէ սկսենք ծանօթանալ բանւորների աշխարհահայեացքի հետ, այնտեղ կը գտնենք ամեն տեսակ ուղղութիւններ և մտաւոր ու հասարակական հոսանքներ:

Ահա ձեր առաջ մի խումբ բանւորներ, որոնք որոշ գրքերի և քարոզիչների ազդեցութեան տակ դարձել են կասկածողներ և ազատ մտածողներ կրօնական հարցերի վերաբերմամբ: Բայց ահա նրանց կողքին բանւորների մի ուրիշ խումբ, որոնք սաստիկ կրօնամոլ են և ենթակայ ամեն տեսակ սնոտիապաշտութիւնների:

Մի ուրիշ օրինակ:

Ահա ձեր առաջ բանւորների մի խումբ, որ բաղկացած է հայրենասէր, ազգասէր, նոյնիսկ ազգամոլ տրամադրութեամբ համակված անձերից. ահա և մի ուրիշը, որի անդամները չեն ընդունում ազգայնական ոչ մի գիծ և իրանք էլ ամենեւին գին չեն տալիս մայրենի լեզուին, գրականութեան, գեղարուեստին և իրանք էլ կարեւոր չեն համարում նոյնիսկ խօսել իրանց մայրենի լեզուով:

Այդպիսի օրինակներ կարելի էր բերել դարձեալ մի քանիսը:

II

Ի՞նչ են ցոյց տալիս այդ օրինակները:

Նրանք ցոյց են տալիս, որ դասակարգային տեսակէտ մտցնելով մենք դեռ չենք լուծում հասարակական և բարոյական շատ խնդիրներ:

Խօսելով հասարակական կեանքի մէջ ընդունված անուններով՝ կարող ենք ասել, որ՝ միևնոյն բանւոր դասակարգի մէջ կարող են լինել և ազատամիտ և պահպանողական մտածողութեան տէր մարդիկ. կարող են լինել փարաջայի սորուկ և փարաջայի թշնամի տարրեր, հայդուկներով ոգևորվող և նրանցից խորշող անձեր, միապետական ռէժիմի խրնկարկողներ և հասարակապետական կարգի անձնուէրներ, կանանց ազատութեան համակրողներ և նրա ոխերիմ հակառակորդներ, խիստ պատիժների համախոհներ և նրանց ուխտեալ հակառակորդներ և այլն և այլն:

Այդ զանազան տրամադրութիւններ և հասկացողութիւններ ունեցող բանւորները կարող են համերաշխ լինել դասակարգային որոշ խնդիրներում և գործել միասին իրանց օրավարձը և կենցաղը բարւօքելու հարցում. բայց հէնց որ կը վերջանայ տնտեսական ապահովութեան հարցը, ասպարէզ կը գան ուրիշ հարցեր, որոնք կը բաժանեն նրանց զանազան խմբերի:

III

Այն, ինչ ասացինք բանւոր դասակարգի մասին, վերաբերում է և ուրիշ դասակարգերին:

Եթէ մենք վերցնենք մեր հողային աշխատաւորներին, մեր գիւղացիներին, մենք կը տեսնենք այնտեղ նոյնպէս զանազան մտաւոր ու բարոյական հոսանքների ազդեցութիւնը: Գիւղացիութիւնը մէկ է իր որոշ հողային, տնտեսական գործերում, բայց այնուհետև նա տալիս է տարաբաժանումներ, որոնք յաճախ գիւղը դարձնում են ամենասաստիկ պայքարների ու մաքառումների ասպարէզ: Մենք, անկասկած, չենք խօսում այստեղ անձնական դրդումներից ու ընդհարումներից առաջացած մաքառումների մասին, այլ այնպիսիների, որոնց մէջ դեր են կատարում որոշ հասկացողութիւնների շփումներ:

Այսպիսով ընդհանուր գիւղացիական տնտեսական շահերին կից կանգնած են մեր առաջ մի շարք բարոյական և հասարակական շահեր, որոնք և պահանջում են թէ հարազատ արտայայտութիւն և թէ համապատասխան բաւարարութիւն:

Եւ անշուշտ դասակարգային պայքարի դրօշակով մենք չենք վճռի ու լուծի այդպիսի խնդիրները և չենք գոհացնի ժողովրդին:

VI

Եւ զարմանալի չէ, երբ զանազան դասակարգերին պատկանող համախոհ մարդիկ պահանջ կը զգան միանալու իրանց բարոյական, քաղաքական և հասարակական կարիքներին բաւարարութիւն տալու համար: Եւ մենք կը տեսնենք ազատամիտ բանւորին, ազատամիտ գիւղացուն, ազատամիտ ուսուցչին, ազատամիտ հրապարակախօսին, ազատամիտ ...ին և ամեն մի ազատամիտ քաղաքացուն միացած՝ ընդհանուր ջանքերով ձեռք բերելու խօսքի, մտքի, անձի, կանանց իրաւունքների ազատութիւնը և այդպիսով մաքառելու բոլոր դասակարգերի մէջ գտնվող պահպանողական տարրերի դէմ:

Այստեղ դասակարգերը չեն դեր խաղում, թէև դասակարգեր, այլ նրանց բոլորի վրա գերիշխում են բարոյական-հասարակական հոսանքները և գործում են հասարակական-գաղափարական համախմբումները:

Մենք պաշտպանելով աշխատաւորական ների շահերը գիւղում և քաղաքում, երբեք չենք ցանկացել և չենք ցանկանում սահմանափակել մեզ բուն տնտեսական շահերի խնդիրներով, այլ ըմբռնում ենք կեանքը նրա լիակատար արտայայտութեամբ և հաւատարիմ ենք առաջադէմ և արմատական բանակի այն դրօշակին, որ երեսունհինգ տարի շարունակ ծածանում է «Մշակի» ճակատին:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մէջէգ, 13 մարտի

Սարըգեվարում, գլխաւոր շուկայում ցերեկով սպանվեց ռուսահպատակ մի հայ: Ազգաբնակութիւնը յուզված է և սպառնում է միացած ռուսներին, որոնք սկսում են հեռանալ քաղաքից: Պաշտպանութեան համար ուղարկված է հիւպատոսարանի պաշտօնեաներից մէկը կօզակների հետ: Իշխանութիւնները միջոցներ են ձեռք առնում:

(«Հ. Գ.»)

—

Մոսկվա, 14 մարտի

Իր բնակարանից դուրս գալու ժամանակ մի անյայտ երիտասարդի արձակած չորս գնդակներով սպանվեց «Русскія Вѣдомости» լրագրի խմբագիր՝ Պետական Դումայի նախկին անդամ Իօլլօսը: Յանցաւորը փախաւ:

(«Հ. Գ.»)

—

Բաթում, 14 մարտի

Երէկ երեկոյեան, ժամը 7-ին, մի չըտեսնված քամի բարձրացաւ հարաւ-արեւելքի կողմից, ծօրօխ գետի բերանից: Շատ տների վրայից տանիքները բաց արեց, կղմինդրներ թափեց, ապակիներ կոտրեց, ցանկապատներ քանդեց:

Նոյն միջոցին հրդեհ պատահեց քաղաքից դուրս, Մահմուդիա գիւղում. մի անինթարթում երկինքը կարմրեց հրդեհի բոցից:

Բոլորը «ախ ու վախ»-ով էին դիտում հրդեհը, չիմանալով թէ որտեղ է:

10 րոպէ անասելի ուժգնութեամբ փչում էր քամին, ոչ երկինք էր երեւում, ոչ գետին, շատերը կարծում էին թէ լուրը ճշմարիտ. տանից դուրս գալը անհնարին էր:

Փոթորիկը տևեց մինչև կէս ժամ:

Քամուց յետոյ սկսեց տեղալ անձրև...

Ամսիս 10-ին, ժամը 10-ին առաւօտեան յայտնի վաճառական Կարպօվսկու գիմնազիստ որդին, 17 տարեկան, ինքն իրան խեղդեց: Տանը ոչ ոք չը կար. Թոկը կախել էր առաստաղից ու խեղդվել:

Վ. Մարտիրոսեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Հեռագրով)

ԿՐԱՍՆՕԵԱՐՍԿ, 14 մարտի: Ենիսէյսկի նահանգի կողմից Պետական Դումայի անդամ ընտրվեց անկուսակցական ձախակողմեան՝ քահանայ Բրիլիանտովը: Երկրորդ անդամի ընտրութիւնը կը կայանայ վաղը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 մարտի: Պետական Խորհրդի կենտրոնի խմբակի նիստում ձայների մեծամասնութեամբ միայն մէկ ձայնի դէմ—վճռված է միանալ մահվան պատիժը վերացնելու առիթով առաջին Դումայի մշակած նախագիծը քննող մասնաժողովի զեկուցագրին, չը քննել օրինագիծը և մասնաժողովը արձակել:

ՄԱՄՈՒԼ

—

Մօտ օրերս լոյս տեսած «Трудовой день» նոր լրագիրը վառ գոյներով է բնորոշում Պետական Դումայի պատգամաւորների դրութիւնը:

Մեզանում,—ասում է լրագիրը,—կայ մի օրէնք ժողովների մասին: Նրա համեմատ կարող են ժողովներ գումարվել քաղաքներում, գիւղերում, աւաններում: Նրանց կարող են ներկայ լինել ազատութեան մէջ գտնվող բոլոր քաղաքացիները: Բայց ահա առաջ է գալիս վարակված գիւղացիների առանձին մի կարգ: Բաւական է որ այդ վարակվածը յայտնվի նահանգում, գիւղում կամ աւանում, ամբողջ ադմինիստրացիան պատրաստ է իր իրաւունքներով փոխել ժողովների մասին եղած օրէնքը, արգելել բոլոր ժողովները լոկ մի երկիւղից, որ այդ վարակվածը կը գնայ ներկայ լինելու: «Ոչ մի դէպքում» կարելի չէ թոյլ տալ, որպէսզի այդ վարակվածը խօսի ժողովականների առջև Դումայի և նրա գործունէութեան մասին: Եւ ովքեր են այդ վարակվածները, որոնք իրանց տեղերում անգամ զրկված են քաղաքացի-ընտրողներին որևէ բան հաղորդելու իրաւունքից Դումայի աշխատանքների, այն օրէնքների մասին, որոնց նա մշակում է ժողովրդի բարօրութեան համար, պատմել նրանց այն, թէ ինչպէս են պաշտպանում իրանց ուղարկող ժողովրդի շահերը նրա ներկայացուցիչները: Զրկված լինելով խօսելու հնարաւորութիւնից իր ընտրողների առջև ժողովրդի ուղարկած այդ միևնոյն ընտրեալները—Պետական Դումայի անձեռնմխելի անդամներն են:

*

«Рѣчь» լրագիրը Ստոլիպինի դեկլարացիայից յետոյ Դումայի ընդունած հերթական հարցերին անցնելու ֆորմուլան հետևեալ կերպով է բացատրում.

Այդ օրվայ նիստի իսկական պերճախօսութիւնը երեւան եկաւ ոչ թէ ձախակողմի և աջակողմի ազդալի վճռաբանութիւնների և բուռն ընդհատումների մէջ, այլ հերթական գործերին անցնելու կարճ և ցամաք պարլամենտական ֆորմուլայի մէջ: Պարլամենտական լեզուից կենդանի սովորական լեզուի փոխադրելով, այդ հերթականին անցնելը նշանակում է՝ Դուման ձեզ ճանաչել չէ ուզում, իսկ թէ ովքեր էք դուք, որ գալիս էք նրա հետ միասին աշխատելու, այդ մենք ցոյց կը տանք շուտով և ցոյց կը տանք ոչ այն ժամանակ և ոչ այնպէս, ինչպէս որ դուք էք ուզում, այլ ինչպէս որ մենք ենք ցանկանում: Մեծամասնութիւնը, «Рѣчь» լրագրի ասելով, իր այդ վարմունքով աւելի պերճախօս կերպով ասաց, քան թէ մի քանի ճառախօսներ փորձեցին ասել խօսքերով, որ Դուման մղելու է իրական կռիւ, այլ խօսքերով, որ այդ կռիւը Դուման սկսում է խիստ կերպով կշռադատելով իր ույժերը և որ էժան գնով յաղթութիւն տանել իր դէմ նա թոյլ չի տայ իր հակառակորդներին:

*

«Вѣстникъ Народной Свободы» № 10-ում պ. Ա. Կամինկան, քննադատելով կառավարութեանը՝ ժողովրդական ազատութեան կուսակցութիւնը լեգալիզացիայից մերժելու համար, կրկին անգամ հաստատում է, որ ներկայ մինիստրութիւնը չէ կարող հաշտվել ոչ մի օպպօզիցիայի հետ, որովհետև նա չէ կարողանում տարբերել նոյնիսկ օպպօզիցիան յեղափոխութիւնից: Չը նայելով կադետների կուսակցութեան սահմանադրական լինելու անհերքելի ապացոյցներին, կառավարութիւնը յամառաբար համարում է նրան յեղափոխական: Ի՞նչ է առաջվում դրանից.

Այն, որ յեղափոխական կուսակցութիւնների հետ կառավարութիւնը, իհարկէ, միասին աշխատել չէ կարող: Բայց այդ դէպքում ինչ հարկաւոր են միասին աշխատելու համար պատրաստված ֆրազները, ինչ հարկաւոր է կոչ անել Դումային միասին բեղմնաւոր օրէնսդրական գործելու համար: Չէ, դրանք դատարկ ֆրազներ են, որոնք մեռածի նման ցնդում ոչնչանում են իրականութեան հետ ընդհարվելու առաջին րոպէից: Ցետոյ ինչ պիտի լինի: Նորից դիմել երկրին, երևի, անօգուտ կը լինի, քանի որ գոյութիւն ունեն իսկական հիմնական օրէնքները, յատուկ ընտրողական օրէնքը և գործում է ներկայ մինիստրութիւնը: Այսպիսով կառավարութեան առաջ մընում է միայն երկու ճանապարհ: Նա պէտք է շեղվէ ճանապարհից, նա պէտք է զիջէ իր տեղը այնպիսի մինիստրութեան, որը իր անցեալում չէ արել ժողովրդական ներկայացուցչութեան ժողովրդական իրաւունքների հակառակ գործողութիւններ և որը ներկայումս այնքան սարսափահար չէ լինում այն օպպօզիցիայից, որ հարկադրում է իրան շփոթել օպպօզիցիա հասկացողութիւնը յեղափոխութեան հետ, կամ թէ կառավարութեանը ճակատագրական անխուսափելիութեամբ անցնել հակասահմանադրական ուղին, ոչնչացնելով այն սահմանադրութիւնը, որի ժամանակ նա անընդունակ է գործել:

Կայ և մի ուրիշ—երրորդ ճանապարհ. խաղաղ վերածնութեան կուսակցութիւնն էլ կառավարութիւնը համարի օպպօզիցիօն և սկսի այնուհետև իր «սահմանադրական» աշխատանքները ոչ թէ կադետների հետ, այլ հոկտեմբերականների և աջակողմեանների հետ. ահա այդ սահմանադրութիւնը կը լինի զուտ ռուսական և մինիստրի փափագածն էլ հէնց այդ է: Դրանից յետոյ կադետները ձախակողմեանների հետ միասին ստիպված պիտի լինեն կռիւ մղել այդ «իսկական ռուսական սահմանադրութեան» դէմ արևմտեան եւրոպականի նման սահմանադրութիւն ստանալու նպատակով:

ԿԵԱՆՔԻ ՇՈՒՐՋԸ

IV

Մեռաւ Պօբէդօնօսցեվը...

Ահա այն թարմ լուրը, որ «գումեց» հեռագրական գործակալութիւնը:

Չը կայ այլևս այն խոշոր դէմքերից մէկը, որին մինչև վերջին ժամանակներս ամբողջ Ռուսաստանը, ֆիննական սառցամայրերից մինչև հրկիզեալ Կոլխիդան յառած՝ սպասում էր ահ ու դողով...

Ընդունված է՝ մեռածի մասին կամ ոչինչ չասել կամ լաւ ասել...

Ոչինչ չասել...

Բայց հնարաւոր է այդ:

Լաւ ասել...

Բայց կա՞յ արդեօք այդ լաւը, ծրտեղից գտնել...

Ես աշխատեցի, որոնեցի և ահա թէ ինչ գոհարներ գտայ.

«Ժողովրդի կրթութիւնը—վնասակար է. պէտք է աշխատել տարրական դպրոցների սահմանափակ թիւ պահել»...

«Կեանքի գլխաւոր հիմնաքարը հաւատն ու կրօնական-եկեղեցական ծէսերն են»...

«Անթոյլատրելի և անկարելի է եկեղեցիների միութեան գաղափարը»...

«Չը կայ Ռուսաստան առանց ուղղափառութեան»...

«Չը կայ Ռուսաստան առանց միահեծանութեան»...

«Ուղղափառ դաւանութիւնը կարելի է և բռնի ոյժով տարածել»...

«Մալօրօս և վելիկօրօս—այդ միևնոյն է, պէտք է ոչ մի միջոց և ջանք չը խնայել «Ուկրայնա» և «ուկրայնացի» խօսքերը արմատախիլ անելու համար: Բիչ է՝ արգելել մալօրօս լեզուով գրականութիւն և մամուլը. Կիեվի, Պօլտաւայի և հարևան նահանգների նահանգապետների ամենագլխաւոր և սուրբ պարտականութիւններից մէկը պիտի լինի արգելել այդ լեզուով խօսելը»...

«Աւելի քան յանդգնութիւն է աւետարանի թարգմանութեան միտքը մալօրօսերէն»...

«Ժողովրդական ներկայացուցչութեան գաղափարը ստելի է պարտաճանաչ և ազնիւ մարդկանց»...

«Ամենաստրատուր մարդիկ—դրանք պարլամենտական գործիչներն են»...

«Ի՞նչ է սահմանադրութիւնը—գործիք ամեն մի սուտի, խաբէութեան, աղբիւր հազար ու մի խայտառակութեանց: Օրինակ Ֆրանսիան. այնտեղ ծագած կռիւը (խօսքը վերաբերում է 1881 թւին) նպատակ ունի ոչ թէ ժողովրդի բարիքը, այլ ընտրութեան հիմնական օրէնքը փոխելը՝ յաղթանակը փառասէր Գամբէտտային տալու համար, որ ձգտում է պետութեան դիկտատորը դառնալու»...

«Միթէ օրէնսդրական նախագծեր քննելու և հաստատելու համար հաւաքված «ժողովրդի ներկայացուցիչները» լինելու են վերջինիս կարծիքի և ցանկութեան ճիշտ արտայայտողները: Ո՛չ: Նրանք միայն իրանց սեփական հայեացքները պիտի արտայայտեն»...

«Եւ այդ կեղծիքը (սահմանադրութիւն),—ասաց նա կոմս Լօրիս-Մելիքօվի կօմիքական նախագիծը քննելու ժամանակ,—ըստ օտարազգի սովորութեան՝ մեզ համար բոլորովին անպէտք, կամենում են մեր դժբաղդութեան, մեր կորստեան համար և մեզ մօտ մացնել»...

«Զեմսվային Ներկայացուցիչները միայն ժողովրդին անջատում են Ցարից»...

Բայց ո՞ր մէկը թւել:

Պօբէդօնօսցեվեան հովերը կա՞յ անկիւն, ուր հասած ու հաստատված չը լինէին:

Աղաւաղվել են արդեօք մեր միջնակարգ դպրոցները պօբէդօնօսցեվեան ռէժիմից...

Տասնեակ տարիներ արցունք և արիւն է պարունակում այդ 80-ամեայ կեանքը...

Նա մեռաւ ռէակցիայի ամենախաւար ժամանակը, ռէակցիա—որին նա ոյժ ու ոգի էր ներշնչում, որին նա ղեկավարում էր դէպի իշխանութեան և արեան վայրենի օրգիան...

Կարելի՞ է կասկածել այն մասին, որ նա շարունակ մինչև վերջին օրերս էլ փսփսում էր այս ու այն իշխանութիւն ունեցողի ականջին իր հրէշաւոր ծրագիրները, որոնց նա նոյնիսկ անձամբ իրագործում էր մի շարք գործնական գործողութիւններով. օգտըվելով իր ամենակարողութեամբ և կապերով նա անընդհատ դաւադրում էր ժողովրդի, նրա լուսաւորութեան, նրա ազատութեան դէմ...

Ակամայից յիշում ես Տօլստօյի հերոս Անդրէյ Բոլկօնսկուն. «Երբ մտածում ես, ով և ինչ, որպիսի ոչնչութիւն կարող է կործանել, կորստեան մատնել մարդկանց»...

«Մահ ազատութեան»:

«Մահ սահմանադրութեան»—ահա բռնակալութեան վահանը իր ձեռքերում մեռնող Պօբէդօնօսցեվի նշանաբանը:

Բայց մահը այդ նենգ կեանքին վերջ տալու համար եկաւ...

Նրանով ռէակցիան կորցրեց իր ամենակարող ներկայացուցչին: Նա չունի այլևս այն անհեղ ձայնը, ձայն՝ որին միշտ անհամբեր սպասում էր կոմս Իգնատիեվը, առանց որի նրա գործը՝ գործ չէր, իսկ արիւնը՝ ջուր...

Նա կամեցաւ շուտով հասնել Իգնատիեվի ետևից...

Բարի՛ ճանապարհ...

Ար-Թօն

ԷԿՍՊՐՕՊՐԻԱՏՕՐ-ՊՐՕՎՕԿԱՏՕՐԸ

—

Մարտի 8-ին Մոսկվայի զինւորական-նահանգական դատարանում անսպասելի և վերին աստիճանի ապշեցուցիչ խոստովանութիւններ է արել կախաղանի միջոցով մահվան դատապարտված էկսպրօպրիատոր-պրօվօկատոր Տօլպեկինը, յայտնելով, որ ինքը մասնակցել է էկսպրօպրիացիաների և յանցանքներ է կատարել գաղտնի ոստիկանութեան բաժանմունքի հրաւէրով և յանձնարարութեամբ: Այդ մերկացումները կառավարչական շրջաններում ահագին աղմուկ ու իրարանցում են առաջ բերել:

Ահա թէ ի միջի այլոց ինչ են ասում պաշ-

տնտեսական տեղեկութիւնները Տօլպեկինի վերաբերմամբ 1906 թւին Լիֆլանդիայի գործադուլում բանւորների մէջ խլրտումներ ընկաւ։ Այդ ժամանակ գործադուլական վերաանուշը [illegible] այդ գործին և քննութեան [illegible] կախել տալեց, [illegible] ենթարկվել գործադուլական կարգերին։ Բանւորները այդ յայտարարութիւնը պոկեցին և նրա տեղը կախեցին մի ուրիշը, որտեղ ասված էր, որ բանւորների ժողովը, 400 հոգու մասնակցութեամբ [illegible], բոյկոտ է յայտարարել Լիֆլանդիայի [illegible]րանի դէմ։ Այդ երկրորդ յայտարարութեան տակ ստորագրել էր [illegible] Տօլպեկինը, որը կը[illegible] ժամանակ [illegible] էր անարխիստական [illegible] էր կրաւորական [illegible] ակցիաների մէջ։ Տօլպեկինի [illegible] յիշել է մի [illegible] անունները, [illegible] են։

Տօլպեկինի մասին կատարած քննութիւնը [illegible] ների և անարխիստական [illegible] ներգործական [illegible] համար նրան ա[illegible] լով, որ եթէ նա [illegible] լինի այդպիսի [illegible] կրաւորական [illegible] պատասխանատու [illegible] և ակտիւ անարխիստ [illegible]։

Չը նայելով նախազգուշացումներին, Տօլպեկինը երկրորդ անգամ կալանաւորվեց էկսպրօպրիացիաների մէջ [illegible] պատճառով [illegible] իսկ նրա մասնակցութիւնը [illegible] ապացուցվեց, այդ [illegible] նրան կըկին [illegible], այն ժամանակ [illegible] ազատութիւնը։ [illegible] երրորդ անգամ [illegible] էկսպրօ[illegible] յանձնվեց զինւորական [illegible]։

[illegible] տեղեկութիւնները [illegible] բոլորը միանգամայն [illegible] Տօլպեկինի [illegible] միայն [illegible] տեղեկութիւն[illegible] Տօլպեկինը պրօվոկատոր [illegible] Մինչեւ Տօլպեկինի [illegible] ժամանակ [illegible] բացա[illegible] և տերրօ[illegible] ոստիկանու[illegible]։

Տ.

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ Մ. Ն. ԵՐՄՕԼՕՎԱՅԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ
(Նամակ Մոսկվայից, մարտի 8-ին)

Մի քանի օր առաջ մայրաքաղաքի թերթերը հաղորդեցին, որ Մոսկվայի կայսերական Փոքր Թատրոնի տաղանդաւոր դերասանուհի Մ. Ն. Երմօլօվան, [illegible] պատճառով, մի տարով Թողնում է բեմը և գնում արտասահման կազդուրվելու նպատակով։ Թերթերից մի քանիսը [illegible] հաղորդեցին, որ նա բոլորովին է Թողնում բեմը, չը նայած որ կայսերական Թատրոնների դիրեկցիան երկու տարի ժամանակով է տալիս նրան կազդուրվելու նպատակով և խոստանում է տալ իր ռոճիկի կէսը՝ 3000 ր. (դերասանուհի Երմօլօվա տարեկան 6,000 ր. ռոճիկ էր ստանում)։ Այդ բոլոր լուրերը ստուգութեան կարօտ են և հաւանական է, որ նա ժամանակով է Թողնում բեմը։

Կայսերական Թատրոնների դիրեկցիան [illegible] Թոյլ չէր տալիս [illegible] դերասանուհի Երմօլօվայի հրաժեշտը, քանի որ դերասանուհիները, [illegible], սովորաբար [illegible] են 20-ամեայ, 35-ամեայ, 40-ամեայ 50-ամեայ և այլն տարեդարձի առիթով։ Երմօլօվան ծառայել է միայն 37 տարի, ուրեմն յօբելեանական Թիւ չէ։

Չը նայած դրան, մայրաքաղաքի հասարակութիւնը, որ երկար ու ձիգ տարիներ կապված է եղել իր շնորհալի և տաղանդաւոր դերասանուհու հետ, [illegible] երկար ժամանակ [illegible] հերոյական պարտք [illegible] Երմօլօվայի հրաժեշտի ներկայացումը, որ կայացաւ ամսիս 4-ին, կայսերական Փոքր Թատրոնում, [illegible] Սումբաթովի «Դաւաճանութիւն»-ը։

Ցոյց տալու համար թէ հասարակութիւնը [illegible] էր այդ ներկայացումով, բաւական է յիշել այն, որ պարտերի [illegible] տոմսակը ծախսում էր 100 րուբլով, իսկ լօժայի համար «բարիշնիկները» վերցնում էին մինչև իսկ 300-ական րուբլի։

Ներկայացման սկզբից, առաջին [illegible] սկսած, հասարակութիւնն իր հսկայական ցոյցերն արեց դերասանուհուն, ցոյց տալով ամենասիրալիր ընդունելութիւն, անկեղծ յարգանք և [illegible] վերաբերմունք, որի նմանը դեռ չէ տեսել Փոքր Թատրոնի ոչ մի [illegible] վերջին [illegible] ժամանակի ընթացքում։

[illegible] նկարագրելու այն բոլորը, ինչ որ պատահեց դահլիճում, Երմօլօվայի բեմ դուրս գալուց յետոյ։ Մեծ դահլիճը [illegible] «մի գնաց», «մի [illegible]» [illegible] բացականչութիւններով։

[illegible] կազմած մեծ [illegible] աւելի ևս [illegible] ևս ոգևորեց։ [illegible]

[illegible] երեկոյ մի շարք [illegible] ների է դիմել [illegible] և Կորշի [illegible] ութիւնները [illegible] յանձնել, Թատ[illegible], որից հասա[illegible] անցաւ և ճանա[illegible], ապա կերպով

Հասարակութիւնն աւելի ևս ոգևորվեց, Նրա էկզալտացիան վերջին ծայրաստիճանին հասաւ այն ժամանակ, երբ Երմօլօվա, յուզված և զգացված, կամեցաւ մի քանի խօսք ասել։ Նա բեմ դուրս եկաւ իր երկու ընկերների—պ. պ. Իւժինի և Լենսկու ուղեկցութեամբ, որոնք դերասանական խմբի կողմից ոսկեայ պսակ դրին նրա գլխին։ Այդ հանգամանքը հանդիսականների մէջ առաջ բերեց հիացմունք և անվերջ բուռն ծափահարութիւններ։ Հասարակութեան քաղցր վերաբերմունքն ու ցոյցերը Երմօլօվա ամենահամեստ կերպով վերագրեց ոչ իր տաղանդին, իր շնորհքին, այլ այն անձնուիրութեան և անսահման հաւատին, որ նա տածում էր դէպի Փոքր Թատրոնի հին տրադիցիաները։

Երմօլօվա ստացաւ պսակներ, թանկագին ընծաներ, ուղերձներ և ծաղկեայ փնջեր, բոլորը 60 հատ. ապա 100-ից աւելի շնորհաւորական հեռագիրներ և նամակներ, որոնց այստեղ մի առ մի բերելը մեզ շատ հեռուն կը տանէր։ Բաւական է յիշել այն հանգամանքը, որ Ռուսաստանում չի գտնվի ոչ մի Թատրոն, ոչ մի դերասանական խումբ, ոչ մի ընկերութիւն, որ իր ձայնը չը բարձրացնէ այդ հրաժեշտի ներկայացման առիթով։

Այսպիսով, դերասանուհի Երմօլօվա, 37 տարուց յետոյ, մայրաքաղաքի հասարակութեանը Թողնում է, տանելով վերջինիս սէրն ու համակրանքը, յարգանքն ու պատիւը։ Հասարակութիւնն անհամբեր սպասում է նրա վերադարձին, աւելի առողջ, աւելի կազդուրված և աւելի մեծ եռանդով գործելու նպատակով։

Ի պատիւ դերասանուհի Երմօլօվայի «Գրական-գեղարուեստական ընկերութիւն»-ը մարտի 11-ին ճաշ է սարքում, որին մասնակցելու համար ցանկութիւն են յայտնել բազմաթիւ ինտելիգենտ անձինք։ Աջողութիւն ենք ցանկանում։

Ոսկու-Զօն

ԵՐԵԽԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ԴՌԱՆԸ
(Նամակ Ախալցխայից)

Դասի ժամն էր։ Բազմաթիւ հարիւրաւոր մանուկների աղմուկը—նման փեթակներում լսվող բզզոցին կամ, աւելի ճշտիկ, նման այն ղժժոցին, որ սովորական է արևելեան բաղնիքներին՝ երբ կանայք են լողանում, և որ, տեղական բացատրութեամբ, վերացնում է մարդու գլխի հոսը—աղմուկն, ասում եմ, դադարել էր և ես լռութեան մէջ ուսուցչանոցում նստած՝ պաշտօնական գրութեամբ էի զբաղված, երբ յանկարծ ուսուցչանոցի դուռը յետ հրելով՝ դպրոցի սպասաւորը ներս առաւ մի մանուկ՝ «Պարոն տեսուչ, տես ինկ ինչ կուզէ» ասելով և ետ քաշվեց յետ դնելով դուռը։

Մէջ տեղում դռան մօտ կանգնած մնաց երեխան, մինչև ես գրիչս վայր դրի նրան խօսեցնելու համար։ Մի կայտառ մանուկ էր նա, զուարթ աչքերով, խելացի արտայայտութեամբ և փաւահ։

Մօտ եկ, ասացի՝ ժատովս նշան անելով երեխային։ Համարձակ մօտեցաւ երեխան և շիտակ կանգնեց զինւորի, կարծես մի խրատված զինւորական լինէր այդ Թիզուկէսը։

—Անունդ ինչ է. դու ով ես։

—Համօ Ղարաքեօզեան։

—Ի՞նչ կուզես։

—Եկայ՝ ինձի նես առնես։

Երեխան աշակերտներից չէր և այժմ, հոկտեմբեր ամսի վերջն էր արդէն, եկել էր խնդրելու՝ որ աշակերտ ընդունվի։ Այդպէս, առանց հօր, առանց մօր ուղեկցութեան և առանց ձեռքում որևէ խնդրագրական Թղթի կըտոր ունենալու։ Այդ հանգամանքն առանձնապէս հետաքրքրական էր կացնում երեխային։

—Է՛, ինչի ես հիմի էկե. ինչի՞ առաջ չէկար՝ երբ ուսումնարանը նոր կը բացվէր։

—Առաջ հեռաց չէի էնե, հիմի հեռաց կէնեմ։

—Առաջ դու ինչ կէնէիր։

—Ուստա կերթայի։

—Ուստադ ով էր։

—Անոր անունը Սաթօ է. քուրըմ ունիմ՝ անոր անունն ա Սաթօ է. պզտիկ քուրմ'ա ունիմ՝ անոր անունն Աշխէն է։

Հրաշալի՜ անմեղ մանուկ։ Ո՛րքան մաքուր խելութեամբ է ասել Նա, որ ասում էր—Թոյլ տուէք մանուկներին գալ ինձ մօտ, որովհետև այդպիսիներին է պատկանում երկնքի արքայութիւնը։ Ի հարկէ այդպիսիներն են երկնքի արքայութիւնը երկրի վրա իջեցնողները, եթէ միայն դաստիարակվեն և ուսանեն այնպիսիների ձեռքով, որպիսին էր Նա ինքն, մանուկներին Իր մօտ կանչողը։ Տէ՜ր Աստուած, ո՛րքան անպիտան և անարժան ենք մենք, ներկայ գործիչներս, որոնք իբր թէ կոչումն ունենք սերունդ դաստիարակելու և ուսուցանելու և բարօրութիւնը աշխարհի վրա կանգնեցնելու, արմատացնելու։

—Է՛, հիմի դու կարդալ գիտե՞ս։

—Աբըգըդը գիտեմ։

—Լաւ, բայց դու պզտիկ ես, ես քեզի ուր դնեմ։

—Մամիկոնը ինձէն ա պզտիկ է *)։

—Մամիկոնը քու ինչդ է։

—Անիկ իմ քեռեկինիս մանչն է։

—Հիմի երթաս հայրիկիդ ինչ պիտի ըսես։

—Կ'ըսեմ նես առան։

—Ես Թող ըսի՝ քեզի ներս կառնեմ։ Բայց որ դու շատ պզտիկ ես, քեզի ներս առնեմ՝ ուր դնեմ։

—Ան վարի խոզարունը դիր։

Մտածեցի՝ ականջս ինձ դաւաճանեց, լաւ չը լսեցի։

—Ուր դնեմ—նորից հարցմունք արի։

—Ան վարի խոզարունը։

Ընդունեցի որ նա խօսատուն է ասում և մտածում եմ թէ որտեղից ախալցխացիք այդ բառը սարքել են և ուսումնարանի առաջին դասարանին կպցրել։ Հետաքրքրական է բառը, ասացի մտքումս, բայց և անհաւանական՝ որ նա ժողովրդական ծագումն ունենայ իրան յատուկ իմաստով։

Աւելի մօտիկ կանչեցի երեխային.

—Դու ինչ ըսիր. ես քեզի ուր դնեմ։

—Ան վարի խոզարունը։

Ան վարի խոզարունը, յստակ և պարզ է արտասանում տղան և իմ ականջը ինձ չի խաբում։ Սրամիտ են ախալցխացիք և ճշգրտախօս։ Բայց ինչո՞ւ խոզարուն դարձնել այն, որ հիմնադիրը հաստատել էր բարի կրթութեան վարժոց լինելու։

*) Մամիկոնը ընդունվածների Թւից է։

Վայ նոցա, որոնց բարիք են աւանդում պապերը և ժառանգութիւն Թողնում ուսման ու կրթութեան յատուկ տաճարներ, ու նոքա իրանց խաւարասէր պատակտութիւններով և հուսկ սուցանից ծնունդ առած անտարբերութեամբ անխնամութեան են մատնում ժառանգութիւնը և դեռ իրանց մանուկներին էլ ուսուցանում են խոզարուն անուանել այն՝ ուր նոցա հոգին պիտի ազնուանար, սիրտը բարեկրթվէր և միտքը սնունդ առնէր։

Գնաց, յետ դարձաւ զուարթուն մանուկը սիրտ առած այն յուսով՝ գալ տարի աւելի մեծացած կը վերադառնայ և իրան ներս կառնեն. ուր. —Ան վարի խոզարունը։

Ա. Մ. Եղեկեան

ՉԵ՞Ն ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ ԱՐԴԵՕՔ ՄԻՆԻՍՏՐԻՆ

«Մենք տարբեր լեզուներով ենք խօսում և իրարու չենք հասկանում»,—ասաց պ. Ստոլիպինը ձախակողմեան պատգամաւորներին իր ճառի մէջ, սօց. դեմօկրատ Ծերեթելիին պատասխանելիս։ Եւ դա, գուցէ, ամենաճիշտ դիտողութիւնն էր պ. մինիստրի թէ գրաւոր և թէ բերանացի դեկլարացիաների մէջ։

Սակայն, միթէ զարմանալի է, որ բիւրօկրատիայի ներկայացուցիչներն ու ժողովրդի ընտրեալները տարբեր լեզուներով են խօսում ու միմեանց չեն հասկանում։ Եւ ինչպէ՞ս կարող են նրանք հասկանալ միմեանց, քանի որ հէնց ինքը Ստոլիպինը, հաւատացած ենք, իր սրտի խորքում չէ հասկանում իրան, նա չէ կարող հասկանալ, գոնէ, այն հակասութիւններով լի քաօսը, որին նա դեկլարացիա անունն էր տուել և որ նա կարդաց պատգամաւորների առաջ։

«Ես կատարելապէս հաւատացած եմ, որ լաւ մտածված ու հաստատուն կերպով կեանքի մէջ պետական նոր կարգեր և նոր սկզբունքների վրա հիմնված բարձր օրէնսդրական հաստատութիւններ մտցնելով միայն կարելի է խաղաղացնել ու վերածնել մեր հայրենիքը»։ Այսպէս էր ասում դեկլարացիայի այն մասը, որտեղ Ստոլիպինը կամենում էր աշխարհին զարմացնել իր «լիբերալիզմով»։ Բայց, յանկարծ կասկածելով, թէ մի գուցէ այդ պարբերութիւնը Թիւրիմացութիւնների առիթ տայ, նա քիչ յետոյ իսկոյն աւելացրեց հետևեալ գոհարը.

«Պետական Դուման իր աջակից կը գտնէ այնպիսի կառավարութիւն, որը գիտակցում է իր պարտականութիւնը՝ պահպանել Ռուսաստանի պատմական աւանդութիւնները և վերականգնել նրա մէջ կարգ և խաղաղութիւն. այսինքն՝ այնպիսի անյողդողդ և զուտ ռուսական կառավարութիւն, որպիսին պէտք է լինի և կը լինի Նորին Մեծութեան կառավարութիւնը»։

Դէհ, եկէք ու բան հասկացէք այդ քաօսից. մի կողմից պ. Ստոլիպինն ու իր կառավարութիւնը կատարելապէս հաւատացած են, որ անհրաժեշտ է հաստատուն կերպով նոր պետական կարգեր ու սկզբունքներ մտցնել երկրի մէջ, իսկ միւս կողմից նրանք իրանց պարտականութիւնն են համարում՝ պահպանել Ռուսաստանի պատմական աւանդութիւնները (բիւրօկրատիայի լեզուով բռնապետական հին ռէժիմը) և լինել զուտ ռուսական կառավարութիւն։ Պ. մինիստրը, անշուշտ, ամաչել է գործ ածել «իսկական ռուս» բառերը, բայց նրան Կրուշևանն ու Պուրիշկևիչը շատ լաւ հասկացան և որոտագին ծափահարեցին։

Էլ ո՞ւր մնացին նոր պետական կարգերը, նոր սկզբունքների վրա հիմնված օրէնսդրական հաստատութիւնները։

Կրկնում ենք, որ պ. Ստոլիպինը, անշուշտ, ինքն էլ չէր հասկանում իր գործածած լեզուն, նա ինքն էլ շուարել ու չը գիտէ, թէ ինչ ձևով և ինչ եղանակով կարելի պիտի լինի հաշտեցնել նորը հնի հետ, ընդհանուր քաղաքակրթական ու եւրօպականը «իսկական և զուտ ռուսականի» հետ։ Եւ այդ պատճառով էլ նա իր դեկլարացիայի մէջ ամեն կերպ աշխատել էր ամեն ինչ անցնել մակերեւոյթօրէն, ամեն բան շօշափել ընդհանուր գծերով և ոչինչ պարզ ու որոշ չասել այն նոր օրէնսդրական կարգերի ու նոր սկզբունքների մասին, որոնց իրականացնելու և կեանքի մէջ մտցնելու անհրաժեշտութեան մասին իբր թէ ինքը հաստատապէս համոզված է։

«Մեր հայրենիքը,—ասում էր Ստոլիպինը,—պէտք է իրաւական պետութիւն դառնայ, անհրաժեշտ է գրված այնպիսի օրէնքներ ունենալ, որոնք որոշին ու սահմանաւորեն առանձնապատուակներից ամեն մէկի իրաւունքներն ու պարտականութիւնները, որ այդ իրաւունքները պէտք է հիմնված լինեն պարզ արտայայտված օրէնքի վրա»։

Հրաշալի խոստովանութիւն է, չէ՞։ Բանից դուրս է գալիս, որ XX-րդ դարում Ռուսաստանը դեռ ևս «իրաւական» պետութիւն չէ, որ մինչև օրս, ամբողջ դարերի ընթացքում այս երկրում ամեն ինչ կատարվել է կամայականութեամբ ու ոչ ոք դեռ չէ իմացել, թէ մինչև ուր են համնում իր իրաւունքների և պարտականութիւնների սահմանները։

Եւ այդ ասողը, այդ դառն խոստովանութիւնը անողը այն կառավարութեան ու այն դասակարգի հարազատ ու հաւատարիմ ներկայացուցիչն է, որոնք Ռուսաստանի սկզբնաւորութեան օրից երբէք և ոչ մի պարտականութիւն չեն ճանաչել իրանց համար, բացի Ռուսաստանի համայն ժողովուրդներին բոլոր իրաւունքներից զրկելուց ու նրանց վրա նոր ու նոր պարտականութիւններ աւելացնելուց։ Այո, հրաշալի խոստովանութիւն է։ Բայց աւելի հրաշալին այն է, որ այդ դառն խոստովանութիւնից յետոյ, պ. պրեմիերը դեռ իր համար սուրբ պարտականութիւն է համարում «պահպանել Ռուսաստանի պատմական աւանդութիւնները» և շարունակել միայն «զուտ ռուսական կառավարութիւն»։

Վերոգրեալ խոստովանութիւնը լսելուց յետոյ, անշուշտ պատգամաւորները պիտի սպասէին մինիստրից լսելու, թէ ինչ հիմունքների վրա հաստատված պիտի լինեն մինիստրի կարծիքով նրա ակնարկած օրէնքները և ինչ իրաւունքների ու պարտաւորութիւնների պիտի վերաբերվեն նրանք։ Բայց այստեղ էլ հակասութիւնների մէջ խարխափող մինիստրը ճարպիկութեամբ կամ լռութիւն է պահպանում և կամ միմիայն ընդհանուր խօսքեր է գործածում։ Օրինակի համար, նա ոչ մի խօսք չէ ասում ժողովրդային ներկայացուցիչների իրաւասութիւնների մասին. ոչինչ չէ ասում «հպատակների» քաղաքացիական ու մարդկային անժխտելի իրաւունքների մասին։ Ոչինչ չէ ասում նոյնպէս, թէ ինքը ինչ ձևով է հասկանում մեր երկրի սահմանադրութիւնը, և նա մինչև իսկ խուսափում է կրկնելու ու Թւելու ժողովրդի ձեռք բերած այն բոլոր ազատութիւնները, որոնք արձանագրված են հոկտեմբերի 17-ի կայսերական մանիֆեստի մէջ։ Թէև պ. մինիստրը մի տեղ անցողակի կերպով ասում է թէ «կառավարութիւնը իր պարտքը համարեց օրէնսդրական նորմաներ մշակել իրաւունքի այն բոլոր հիմունքների համար, որոնք յայտարարված են հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստով և որոնք դեռ ևս օրէնքով հաստատված չեն», բայց այդպիսի Թեթև կերպով ասել ու անցնելը չէ կարող բաւարար համարվել, քանի որ ամբողջ աշխարհը այսօր շատ լաւ գիտէ, որ հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստով յայտարարված իրաւունքներից ու ազատութիւններից շատ շատերը արդէն վաղուց կամ բոլորովին ոչնչացված են և կամ այն աստիճան կըրճատված ու աղաւաղված, որ նրանցից միմիայն շուքն է մնացել։

Պ. մինիստրի վերոգրեալ անցողակի կերպով արված պարբերութիւնը նամանաւանդ կորցնում է իր նշանակութիւնը, երբ նա քիչ յետոյ ասում է, որ «կառավարութիւնը մտածում է այնպիսի նիւթական նորմաներ սահմանել, որոնց մէջ պիտի պարփակվեն այն բոլոր նոր իրաւական յարաբերութիւնները, որոնք բղխում են վերջին ժամանակներում կատարված ռեֆորմներից»։

Լաւ ուշադրութիւն դարձրէք. վերջին ժամանակների ռեֆորմների մասին է խօսքը, որ, ի հարկէ, պէտք է հասկանալ և այն բոլոր մանիֆեստներն ու կառավարչական կարգադրութիւնները, որոնք հրատարակվեցին 1905 թ. հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստից յետոյ և որոնք միանգամայն տակն ու վրա արեցին այդ մանիֆեստով յայտարարված ազատութիւններն ու ժողովրդի ձեռք բերած քաղաքացիական իրաւունքները։

Այդ մասին ոչ մի Թիւրիմացութիւն չէ կարող լինել, որովհետև պ. մինիստրի դեկլարացիայի համաձայն խոստացված քաղաքացիական ազատութիւններից շատերը արդէն իրագործված ու որոշված պէտք է համարել, ինչպէս օրինակ՝ խօսքի, մամուլի, ժողովներ գումարելու և ընկերութիւններ կազմելու ազատութիւնները, որոնց պ. Ստոլիպինը կատարեալ լռութեամբ է անցնում և պարտականութիւն է զգում ամենայն լըջութեամբ ծանրանալ միայն նամակների, բնակարանների ու անձի անձեռնմխելիութեան և խղճի ազատութեան վրա։

Օհ, մանաւանդ խղճի ազատութիւնը. դա Ստոլիպինին ամենից շատ է զբաղեցնում։ Եւ զբաղեցնում է այն տեսակէտից, որ նա չէ ցանկանում, որ այդ բանը պատգամաւորները սխալ հասկանան։ Խղճի ազատութիւնը չը պէտք է ընդունել այնպէս, ինչպէս սովորաբար ընդունվում է բոլոր քաղաքակիրթ երկրներում. մինիստրը ցանկանում է, որ, ինչպէս որ Ռուսաստանի կառավարութիւնը պէտք է «զուտ ռուսական» լինի, այնպէս էլ անհրաժեշտ է, որ նրա բոլոր ազատութիւններն էլ զուտ ռուսական լինեն, նամանաւանդ խղճի, կրօնի կամ դաւանանքի ազատութիւնը, որ այնչափ մօտ է «իսկական, զուտ ռուս մարդկանց» սրտին։ Եւ հէնց այդ պատճառով ու այդ տեսակէտից էլ «իսկական ռուս» մինիստրը անհրաժեշտ է համարում, որ «խղճի ազատութեան վերաբերեալ բոլոր օրէնքների հիմքը պէտք է լինի այնպիսի քրիստոնէական պետութեան սկզբունքը, որտեղ ուղղափառ եկեղեցին, իբրև տիրապետող եկեղեցի, առանձին յարգանքի տուրք է վայելում և մասնաւոր կերպով պաշտպանվում է պետութեան կողմից»։

Միթէ հէնց այս վերջին պարբերութիւնը բաւական չէ՞ ամենապարզ կերպով հասկանալու համար պ. Ստոլիպինի ու իր ներկայացրած կառավարութեան ամբողջ «լիբերալիզմը» ու նրանց ծրագրած «լիբերալ» ռեֆորմների և օրինական կարգերի ոգին և ուղղութիւնը։

Եւ մենք հաւատացած ենք, որ պ. մինիստրին շատ լաւ հասկացան պատգամաւորները։ Նրան շատ լաւ է հասկանում և համայն Ռուսաստանի գիտակից ժողովուրդը։ Եւ բիւրօկրատիայի ամբողջ դժբաղդութիւնը միթէ հէնց դրա մէջ չէ՞, որ նրան շատ լաւ են հասկանում բոլորն էլ ու ոչ ոք չէ ուզում խաբվել նրա բազմալեզու ժարգոններից և հաւատ ընծայել նրա «զուտ ռուսական լիբերալիզմին»։ Անշուշտ, պ. Ստոլիպինը շատ կուզենար, որ իրան լաւ չը հասկանային, բայց .. հասկանում են, ամենքն էլ հասկանում են պ. մինիստրին, չը նայելով որ նա, յիրաւի որ, բոլորովին տարբեր լեզուով է խօսում, քան պիտի խօսէր մի ոչ «զուտ ռուս», այլ անկեղծ ու շիտակ սահմանադրական մինիստր իր սրտի խորքում յարգած պարլամենտի առաջ։

Ա.-Ազատ

ՆՈՒԽՈՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ [1])

Նուխին լինելով կովկասեան յետամնաց քաղաքներից մէկը, չունենալով ոչ մամուլ և ոչ առհասարակ որևէ այլ հասարակական գործօն, ներկայանում է մի վայր, ուր ժողովրդի համար յաջորդը ամեն ինչ է և առանց յաջորդի մասնակցութեան ամենքը «չըլին ի խաւարի». ահա թէ ինչու դպրոցների վերաբացումը ժողովուրդը սպասում էր յաջորդից և աղերսում նրան յանձն առնել գործի նախաձեռնութիւնը։

Սակայն դպրոցների վերաբացմամբ հայ ժողովրդեան վերապահված լայն մասնակցութիւնը դպրոցական գործերում շատ էլ դուր չեկաւ յաջորդ Եղ. վ. Ահարոնեանին և նա համայնական բռնկրանքի սկզբի օրերում իրան դիմող հասարակութեան, խառված երեխայի պէս ուսերը Թօթվելով, «ամեն ինչ խլել են մեր ձեռքից, ամեն իրաւունք ձերն է այժմ, գնացէք, ինչ ուզում էք այն արէք» մի քանի անգամ կրկնելուց յետոյ, վերջապէս զիջում է Թախանձանքներին և՝ հոգևորական կազմված հոգաբարձական մարմնի հետ սկսում ուսուցչական խումբ կազմել, հետզհետէ հասցնելով նրա Թիւը 12-ի (որոնց մէջ նաև 2 ճեմարանաւարտ)։ Երևի թէ ի տրիտուր այս ամենի շրջաբեր հոգաբարձութիւնը 400 աշակերտ-աշակերտուհիներից բաղկացած երկու դպրոցների տեսչութիւնը յանձնում է Եղիշէ վարդապետին և երբ ուսուցչական խումբը նկատում է հոգաբարձութեան նրանց արածի անհեթեթութիւնը թէ՝ ինչպէս կարող է մօտ 40 գիւղերից կազմված վիճակի և մի հոգևոր կառավարութեան պետը նաև 2 դպրոցների տեսչութիւնը վարել, վարդապետը ինարկէ հրաժարվում է, բայց վիրաւորված և համոզված, որ «հայ ուսուցիչը կամենում է հոգևորականին ասպարէզից շպրտել» ու այնպիսի չնչին առիթներ, որպիսին է՝ դպրոցի բացման հանդէսին ինչու պէտք էր աւագն առնէր ճառը և ոչ յաջորդը, Վարդանանց տօնին հանդէսը ուսուցիչը ինչու բանայ և ոչ վարդապետը, հոգաբարձութեան, իբրև մի ընտրված մարմնին, ինչու ընտրվածներից մէկը նախագահէ և ոչ նշանակված յաջորդը, գալիս են աւելի ևս ամրապնդելու հայր սուրբին իր համոզման մէջ թէ՝ «քշում են նրան ամեն տեղից». ինչ ասել կուզէ, որ յաջորդը այլ ևս «քաղցր աչքով» ուսուցչին նայել չէր կարող։

Անշուշտ, մասամբ մեր դպրոցական ծրագիրների Թերութիւններն են պատճառ հոգաբարձական, ուսուցչական և յաջորդական յարաբերութիւնների Թիւրիմացութիւնների, բայց միթէ չէ՞ կարող վարդապետը առաջնորդել և՛ հոգաբարձուներին, և ուսուցչական խումբը իր փորձառութեամբ, խորհուրդներով, բոլոր բարոյական և ֆիզիքական ույժով—առանց լինելու տեսուչ դպրոցի, ոչ պաշտօնական նախագահ հոգաբարձութեան և ոչ դիկտատոր։

Հոգաբարձութիւնն ու յաջորդը անխոհեմ կերպով սկզբից որոշելով ուսումն անել դպրոցում պարտադիր ու ձրի (այնպիսի դըպրոցում, ուր եկամուտի ոչ մի խոշոր աղբիւր չը կայ), տարվայ մէջ կարգադրում են վանդել դպրոցից մօտ 100 սան ու սանուհի լոկ միմիայն ուսումնական պիտոյքներ չունենալու համար։ Ուսուցչական մարմինը այս վարմունքը համարելով անխիղճ, առաջարկում է հոգաբարձութեան կազմել 2 ներկայացում յօգուտ այդ սաների, և թէև ա. ներկայացումից գոյացած «զուտը» հոգաբարձութիւնը իր ձեռքը ձգելուց յետոյ չքաւորները մնում են դարձեալ առանց պիտոյքի, բայց բ. ներկայացման արդիւնքը յանձն են առնում պահել իրանց մօտ ուսուցիչները։ Հոգացվում է ամենայն ինչ։ Սակայն այստեղ ուսուցիչների առաջ դրվում է մի փորձաքար։

Միաժամանակ մի խումբ տղաներ պատրաստում են երեկոյթ քաղաքի մի այլ դահլիճում. թէ ո՛ր ուղղութիւնից փչած քամու ազդեցութեան տակ, չը գիտեմ, յանկարծ «տղաները» որոշում են երեկոյթը փոխադրել դպրոցի աւելի յարմարաւոր թատրոնական դահլիճը և հոգաբարձութեան Թախանձանքով ու որոշմամբ տրվելիք ուսուցչական ներկայացման նախընթաց օրերում, 4-րդ և 5-րդ դասերի ժամանակ, ներս են խուժում «մի խումբ» և պատրաստվում դահլիճի (որ միևնոյն ժամանակ և դասարան է) սեղանները դուրս հանել։ Ապշած աւագի՝ «պարոններ, ինչ էք անում» հարցին հետևում է խրոխտ պատասխան՝—«մենք զինւորներ ենք, մեզ հրամայված է մաքրել դահլիճը այսօր անպատճառ»...

Չեմ ուզում երկարել. ուսուցչական խումբը, յանձին երկու աւագների, չը կարողանալով տանել ուսման տաճարում այս անարգանքն ու բաշիբօզուկութիւնը, սկզբունքի հարց են դնում և ուլտիմատումի հետ միաժամանակ իրանց հրաժարականները ներկայացնում հոգաբարձութեան։ Անշուշտ «անկարելի էր դիմադրել տղաների կամքին» և հոգաբարձութիւնը յայտարարելով հանդերձ որ «տղաների» վարմունքը միանգամայն ապօրինի է և առանց նախօրօք որևէ Թոյլտւութեան, առաջարկում է աւագ ուսուցչին... զիջել դահլիճը նրանց...

Աւագ ուսուցչի հրաժարականը ընդունվում է և դպրոցը առ ժամանակ ցնցումի ենթարկվում։ Իսկ յաջորդարանի օժանդակութիւնն հայցելու գնացած պատուաւորների խնդրքին հետևում է վարդապետի սառն և բռնական պատասխանը՝ «էն դպրոցը, էն աւագ ուսուցիչը, էն ուսուցչական խումբը, էն դուք, էն «էն մարդիկ»...

Այս անցեալ տարի էր։

Իքս

[1]) «Մշակ», № 53

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

Մարտի 13-ին

Ամսիս 11-ին ոստիկանական տան մէջ կայացաւ քաղաքիս դեպուտատական ընտրութիւնը։ Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրվեցին Ս. Մելիքսեդեկեանց, Վ. Տէր-Սաղթէլեանց և Մ. Զօրանեանց։ Առաջին երկուսը Թարմ ուժեր են, զարգացմամբ և օգտակար ձգտումներով համապատասխան այդ պաշտօնին և յոյս ունենք, որ պիտի արդարացնեն ընտրող հասարակութեան հաւատը, պիտի բարեխղճաբար ծառայեն քաղաքի շահերին, եթէ ստոլիպինական խաչընդոտները չը հանդիպեն, եթէ աջակողմեանները, ըստ հնաւանդ սովորութեան, նեղ շրջանակի մէջ չը սեղմեն նորընտիր դեպուտատներին և չը դարձնեն իրանց համար կոյր գործիք։ Բոլոր ծառայողները ամենայն համերաշխութեամբ և խորհրդակցութեամբ պիտի միասին աշխատեն ծառայել քաղաքի շահերին, չը մտնելով մէկը միւսի իրաւունքների մէջ։ Իսկ երրորդ դեպուտատը, թէև պառաւ և յոգնած, բայց ծերի փորձառութեամբ, յոյս կայ, օգտակար է լինելու իր պաշտօնակիցներին։

Այս տարի սրանով երրորդ անգամն է, որ ժողովուրդը հաւաքվում, դեպուտատներ է ընտրում, բայց դեռ արձանագրութիւնը չը ցամաքած, բարի մարդիկ բեկանում են։ Իսկոյն «կլեաուզնի արզան» ետևից հասցնում են և ընտրութիւնը անկանոն դուրս բերում։ Բայց այս անգամ ոստիկանապետը իր օգնականի հետ և ժողովրդից ընտրված հսկողների օգնութեամբ ամենայն զգուշութեամբ և կարգապահութեամբ կատարեց ընտրութիւնը։

Քաղաքի դեպուտատներից մէկը, չը գիտեմ որ օրէնքի հիման վրա, ձրի է ծառայում, իսկ երկուսը ստանում են մի գրագրի չնչին ռոճիկ, ամսական 25-ական րուբլի։ Եթէ պահանջում են, որ դեպուտատն էլ միւս ծառայողների պէս մինչև որոշեալ ժամանակը կանցելարիայում լինի, քաղաքի գործերով զբաղվի և անձնական գործերից ձեռք քաշէ, պէտք է այն ժամանակ բաւարար ռոճիկ նշանակեն և սահման ծառայելու։ Վերջապէս, միթէ այսպէս և թէ այնպէս, այս անգամ ընտրութիւնը խաղաղ անցաւ, աջող ելք ունեցաւ և յոյս ունենք, որ գոնէ այս անգամ, իշխանութիւնը արհամարհելով կլեաուզնի անձանց չար դիտաւորութիւնը, կը հաստատէ այս ընտրութիւնը։

Հարկը ստիպում է մի քանի խօսք էլ մեր քաղաքի գրադարան-ընթերցարանի մասին խօսելու։ Եթէ ընդունում ենք, որ գրադարան-ընթերցարանը չափահասների համար մի կարևոր և օգտակար դպրոց է, եթէ հաւատում ենք, որ այդ հիմնարկութիւնը ժողովրդի մտաւոր զարգացման նպաստող մի ույժ է, ուրեմն պէտք է նրան դնել իր կոչման բարձրութեան վրա. պէտք է հարստացնել գրադարանը նոր հրատարակութիւններով, նոր գրքերով և ոչ թէ ընթերցողներին կերակրել շարունակ հնութիւններով։ Այդ հիմնարկութիւնը պէտք է լինի ժողովրդի աչքի առաջ, քաղաքի բազմամարդ տեղում, բազարի մէջ։ Բայց ընդհակառակը այս տարի ընթերցարանը բաժանեցին ժողովրդից, կղզիացրին, տարան Թաղի մէջ։ Հէնց այդ պատճառով միջին Թւով օրեկան հինգ այցելու չէ լինում։ Վառարանները բոլորովին անպէտք, սենեակները ցուրտ, գրադարանը մութ և գինն էլ տարեկան 300 ր.։ Այս տարի չեն ստանում, ոչ «Ժամանակ», ոչ «Մուրճ», ոչ «Հայնիկ», ոչ «Խաթաբալա», բայց դրանց փոխարէն ստանում են մի հատ վրացերէն Թերթ. բայց թէ ով է կարդում, ում համար են ստանում՝ յայտնի չէ։ Կառավարչուհին այդ ցուրտ, այդ բոլոր նեղութիւնների մէջ բարեխղճաբար ծառայելու համար ամսական ստանում է 20 ր.։ Մեղք է, պարոններ, մեղք։

Արամ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Շուլավէր, փետրվարի 28-ին

Տեղիս դպրոցների ուսուցչական խումբը ամսիս 24-ին սիրողների մասնակցութեամբ դպրոցի Թատրոնական դահլիճում հանգուցեալ դերասան Պետրոսեանի որբերի օգտին ներկայացրեց «Բարեգործութեան դիմակի տակ», «Բանաստեղծ» և «Невольный двоеженецъ»։ Դերակատարները վատ չէին, մուտքը բաւարար էր։

***

Օլթի, մարտի 9-ին

Տեղիս սիրողների խումբը հանգուցեալ դերասան Պետրոսեանի 25-ամեայ բեմական գործունէութեան յիշատակին, յօգուտ մեր բեղմնաւոր արտիստի որբացած ընտանիքի՝ մարտի 2-ին մի ներկայացում տուեց, որից 25 րուբլի զուտ արդիւնք մնաց, որ և ուղարկվեց հանգուցեալի ընտանիքը ապահովող յանձնաժողովի անդամ բժիշկ Մուրադեանին՝ յանձնելու ուր հարկն է։ Խաղացին «Պէպօ» և «Բանաստեղծ» վօդվիլը։ Խաղը ընդհանրապէս Թոյլ անցաւ։ Բարեկենդանի առիթով տրվեցին նաև մանկական ներկայացումներ, որոնց ժամանակ, պէտք է ասել, ծնողները փայլում էին իրանց բացակայութեամբ, թէև տոմսակների գինը արժան էր նշանակված—30 կ.։

Ա.

Գանձասարի վանքի գիւղից (Ջիվանշիրի գաւ.), փետրվարի 20-ին

Ամսիս 3-ի երեկոյեան տեղիս ուսումնարանում պատրաստված էր տօնածառ աշակերտների համար։ Թէ տօնածառի զարդերը և թէ 40-ի չափ աշակերտներին բաժանելու ուսման պիտոյքների ծախքը հոգացել էին տեղիս ուսումնարանի ուսուցիչ պ. Բարութչեանը և կրօնուսոյց քահ. Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեանը։ Խաղացին Ա. Աբէլեանի «Մուկուչի հարսանիքը» բարեհաճ մասնակցութեամբ վերոյիշեալ պ. պ.-ի և տեղիս սիրողների—Ասծատուր-բէկ, Վահան-բէկ Հասան-Ջալալեանցների և Միրզաջան Ալլահվերդեանցի։

Առիթից օգտվելով պ. Բարութչեանը, որը դպրոցի աւագ ուսուցիչն է ներկայումս, տօնածառին միացրել էր և գրականական երեկոյթ, որի ժամանակ երեխայքը շատ գեղեցիկ առոգանութեամբ և շարժուածքների բնական ձևերով արտասանեցին հայերէն և ռուսերէն ոտանաւորներ։ Մէջ ընդ մէջ երգում էր 40 հոգուց բաղկացած երգեցիկ խումբը։ Պ. ուսուցիչը, բանալով հանդէսը, մի քանի խօսքով բացատրեց Թատրոնի նշանակութիւնը։ Ռուսերէն ոտանաւորների արտասանութիւնից առաջ բացատրեց պետական լեզուի կարևորութիւնը և ապա երկար կանգ առնելով վանքի գիւղի դպրոցի 16-ամեայ գործունէութեան վրա, բացատրեց ուսման անհրաժեշտութիւնը։

Վերջը տեղիս ծխատէր Մեսրոպ քահ. Տէր-Գրիգորեանը մի առ մի կանգ առնելով երեկոյթի առանձին կէտերի վրա, յայտնեց իր շնորհակալութիւնը ուսուցիչ Բարութչեանին, որի ջանքերով հանդէսը կազմակերպված էր առաջին անգամ վանքի գիւղում։ Լաւ և շատ քաղցր տպաւորութիւն Թողեց հանդիսականների վրա։ Լսում ենք, որ յիշեալ պարոնները մտադիր են տալու մի շարք այդպիսի ներկայացումներ։

Գ. Բ.

«ԺԱՄԱՆԱԿ»-Ի ՄԱՆԵՕՎՐՆԵՐԸ

Երկար լռութիւնից յետոյ «Ժամանակ»-ը արդէն զբաղվում է Կրասնովօդսկու սպանութեամբ։ Մի օր մերկացնում է «Մշակ»-ի հասարակական գործիչներին ու գրչի զինւորներին, միւս օրը՝ «Ուշագրաւ հերքումներ» է տպագրում, այժմ էլ արձանագրում է «Վիժւած պրօվօկացիան», և այդպէս «իսկական» յեղափոխականին յատուկ ոստիւններով հասնում է այն հանգոյցին, որից յետոյ իրերի դրութիւնը և իրական փաստերը դառնում են պրօվօկացիա և այն էլ «վիժւած պրօվօկացիա»։

Արդարև «Ժամանակի»-ի տաղանդաւորութեան եարլիկը պէտք է ունենալ՝ մտաւոր և հոգեկան այդպիսի բռնաղբօսիկ ոստիւններ անելու համար։

Որքան սնանկացած պէտք է լինի մարդկային լօգիկան, որ, չը տեսած մի դէպք, համարձակվի վկայել ու հաստատել, իսկ մի ուրիշ ցնորամիտ այդ տեսակ վկայութիւնների վրա հիմնի իր օդային ամրոցները և այնտեղից մեղադրական շանթեր արձակի—«պրօվօկացիա է»։

Սակայն «Ժամանակ»-ի էջերը զարդարված

են այդ սնանկ լօգիկայով։ Նոյն լրագրի № 50-ի մէջ աշխատում էին հերքել, որ սպանված Տէր-Օհանեանը հասարակական գործիչ չէ և ոչ էլ թղթակից, որովհետև ընդամենը գրել է երկու թղթակցութիւն «Մշակ»-ում։ Դրանով, ի հարկէ, ուզում էին ասել, թէ այդպիսի աննշան մարդու դէմ հարկ չը կար տերրօր գործադրելու, բայց որպէս զի հաւանական դառնայ այդ ասածները, յայտնագործեցին, որ նա որդեգիր լինելով շարժել է իր որոշ «բարեկամների» նախանձը։ Հարցնում ենք. ովքեր են այդ «որոշ բարեկամները». —արժանի չեն համարում պատասխանել. իսկ թէ ինչու, այդ մեզ յայտնի չէ. հաւանական է, որ այդ էլ մասնութիւն են համարում։

Լոյս է տեսնում «Ժամանակ»-ի № 53-ը և այնտեղ Կրասնօվօդսկի մանուֆակտուրային բոլոր գործակատարները, թւով 8 հոգի, բողոք են յայտնում «Բալանթարի պրօվօկատորական «Մշակ»-ին, որ ձգնում է Տէր-Օհանեանի սպանութիւնը վերագրել Դաշնակցութեան». ապա աւելացնում են՝ «միահամուռ կերպով կարող ենք վկայել, հաստատել, որ «Մշակ»-ի արածը պրօվօկացիա է, բառի բուն նշանակութեամբ սուտ և զրպարտութիւն»։

Միաժամայն տարօրինակ է այդ «ուշացրած հերքումը». նախ ինչպէս կարող են այդպիսի մի դէպքի մասին հերքել մանուֆակտուրային բոլոր գործակատարները, երբ ականատես չեն սպանութեան և երկրորդ՝ «Մշակ»-ը արտայայտում է այն կարծիքը, որ գոյութիւն ունի սպանութեան մասին թէ Կրասնօվօդսկում և թէ Ասխաբադում. այնպէս որ «Մշակ»-ը իր կողմից նոր բան ասել չէ կարող։ Իսկ ստացված տեղեկութիւնները միաբերան վկայում են, որ սպանութիւնը կատարված է «Մշակ»-ի № 27-ի մէջ տպագրված թղթակցութեան համար։

Այդ տեսակէտից խնդիրը հասարակական լուրջ բնաւորութիւն ունի և պէտք է պարզաբանել։

Հերքող գործակատարները ոչինչ չեն ասում փաստի լուսաբանութեան համար, բայց հայհոյում են, որ ոչ մի արժէք չունի։

Անցնում են ծեր... և «Ժամանակը» տպագրում է «Վիժուած պրօվօկացիան», որի հեղինակը յայտնում է, որ «բոլորովին սուտ է, իբր թէ Մուշեղ Տէր-Օհանեանին «Մշակ»-ի մէջ իր գրած մի յօդուածի համար՝ Հ. Յ. Դ. տերրօրի է ենթարկել»։

Սպանվածի այդ «մտերիմ ծանօթը» ի միջի այլոց ասում է, որ «զզուելի պրօվօկացիա էր այդ, որ ուզում էր սարքել պ. Բալանթարի թերթը և որը մեզ բոլորիս համար արևի պէս պարզ է»։

Այդ բոլորից յետոյ «Վիժուած պրօվօկացիայի» հեղինակը վերջացնում է իր ասելիքը. «Ենթադրվում է, որ այս գործի մէջ կնոջ մասն է խառը»...

Այդ էլ մի նոր գիւտ է։

Նախ՝ որոշ «բարեկամների» նախանձ, և յետոյ արդէն՝ «կնոջ մասն է խառը». ծիծաղելի հաւատալ արդեօք։

Ձեզանից ոչ մէկը, պարզ է, որ դրականապէս հերքել կամ վկայել չէ կարող, քանի որ ականատես չէ եղել սպանութեան։

Մի խճճէք, պարոններ, այդ սպանութեան գործը ցանցերի մէջ. մամուլը և հասարակութիւնը ձգտում է պարզել այդ ոճիրը իր ամբողջ բովանդակութեամբ։ Մենք նպատակ չունենք վերագրել անպատճառ Դաշնակցութեան տեղական կոմիտեին և ոչ էլ բիւրօյին, բայց մենք արձանագրում ենք այն տարածված, [illegible] հասած կարծիքը, որ այդ սպանութիւնը համարում է տերրօր «Մշակ»-ի № 27 ի յօդուածի պատճառով։ Մենք իրաւունք չունենք չը հաւատալու, քանի որ բռնութեան հրէշաւոր փաստեր շատ են կատարվել Դաշնակցութեան դրօշակի տակ։ Եւ մենք աշխատում ենք ու կաշխատենք պարզել։

Ի հարկէ սպանութիւնը մութն է, նրա մասին դրականապէս պնդել, վկայել անհնարին է դեռ։ Այդ է պատճառը, որ մենք մօտենում ենք հարցին բացասականի շաւղով, անյայտից դէպի յայտնին, դէպի դրականը գնալով։

Բայց ինչ անուն տանք այն մարդկանց, որոնք ականատես չեն (թէ՞ ականատես են), բայց խօսում են իբրև ականատես և հերքում դրականապէս։

Իրաւ է, այդ մանեօվրների մէջ «Ժամանակի» երդուեալ-հաւատարմատարները մեծ ընդունակութիւն ու հմտութիւն են ցոյց տալիս, սակայն այդ բոլորի մէջ ոչ առողջ լօգիկա է երևում, ոչ էլ շիտակութիւն։

Աշխատակից

ԳՐՉԻ ԹՇՆԱՄԻՆ

Գորիս, մարտի 4-ին

«Մշակ»-ի 42 համարում տպված էր մի սև բօթաբեր լուր՝ Կրասնօվօդսկու թղթակից Մուշեղ Տէր-Օհանեանցի անմեղ տեղը զոհ գնալու մասին։

Ուրեմն հայկական դառն ու չափազանց ծանր կեանքի բազմաթիւ թշնամիների թւին աւելացաւ մի վերին աստիճանի սանձարձակ թշնամի ևս (դրան կասեն պակասը լրացաւ)։

Ամեն տեսակի թշնամիներ ունեցել է հայը, բայց վերջին տեսակի թշնամի, այն է գրչի թշնամի, այն էլ հայից, նա բնաւ չէ ունեցել. բնական է, որ եթէ հայը, նոյնիսկ, ամենաաննշան ձգտումն ունի դէպի լաւը և դէպի արդարը, գրչի թշնամի, ամենածայրայեղ դէպքումն անգամ, չը պիտի ունենայ, որովհետև գրիչն է այն միակ զէնքը, որով կարելի է կռւել ամեն մի անարդարութեան դէմ։

Թշնամի լինել այդ տեսակ զէնքի, կը նշանակէ բարեկամ լինել ամեն տեսակ անարդարութեան։

Իսկ անարդարութեան բարեկամ լինել քանիերորդ դարում, երբ դրա դէմ բողոքում է նոյնիսկ օրօրոցի մանուկը, կը նշանակէ լինել տգէտ՝ բառի բուն իմաստով ու այդ տգիտութեամբ, կորցնելով մարդկային բարոյական զգացմունքի ու խղճի նշոյլն անգամ, սոսկալի չարիք հանդիսանալ գիտակից տարրերի համար։

Բայց մի՞թէ այդ տարրերը թոյլ կը տան, որ չարագործը անպատիժ մնայ։

Ո՛չ, ես կարծում եմ, ամբողջ հայ մամուլը, գաւառական բոլոր թղթակիցները և վերջապէս գրագէտ հայ մասսան ոտի կը կանգնեն և բացատրութիւն կը պահանջեն ազատ գրչի, ազատ խօսքի տգէտ ու ոխերիմ թշնամուց, որպէս զի վերջինս, օգտվելով գրչի բարեկամների լռութիւնից, չը շարունակէ իր սանձարձակ և քստմնելի գործունէութիւնները։

Թշուառ մարդասպան, եթէ զգացմունքի վերջին կայծը չես կորցրել, հրապարակ դուրս եկ և ասա, թէ ի՞նչ մեղքի համար անողորմաբար գետին գլորեցիր անմեղ երիտասարդին։

Սթափվիր մի րոպէ, նայիր շուրջդ և համոզվիր, որ քո այդ սխրագործութիւնը չէ հաւանում, նոյնիսկ, քո ամենամօտիկ ընկերը։

Իսկ եթէ քաջութիւն չունես այդ բոլորը խոստովանելու, այն ժամանակ նզովքի և զզուանքի արժանացիր հայ հասարակութեան կողմից, ամբողջ իրիկութեանդ համար. խղճի խայթ զգա, որ գրչին գնդակով ես պատասխանում, և վերջապէս եղբայրասպան Կայէնի նման ապրիր անտառներում ու գազանների որջերում և ոչ այն ազգութեան կամ հասարակութեան մէջ, որին՝ կատաղութեանդ զոհ գնացած, խղճի ձայնին լսող Մուշեղն էր պատկանում։

Հանգիստ նրա ոսկորներին։

Յ. Գ.

«ԱՐԴԱ՛Ր ԴԱՏԱՍՏԱ՛Ն»

«Մշակ»-ի թղթակից՝ հանգուցեալ Մ. Տէր-Օհանեանի ողբերգական սպանութեան վերաբերեալ բարոյական պարտք եմ համարում տալ հետևեալ տեղեկութիւնը, որ ես լսել եմ Բագւում, դեռ Մ. Տէր-Օհանեանի սպանութեան մասին լրագրութեան մէջ ոչինչ չը կարդացած։

Վարանդայի մի գիւղի քահանայ Մ. Բ..ն գործով, սրանից երկու ամիս առաջ, գնացել էր անդրկասպեան երկիրը։

Այդտեղից վերադառնալուց, նա (Բագու հասած օրը) սարսափով ու ափսոսանքներով նկարագրեց Մ. Տ.-Օ-ի սպանման մասին։ Ասաց, որ նրան տերրօրի է ենթարկել հռչակաւոր չէֆերից մէկը, այն պատճառով, որ նա Մ. Տ.-Օ.-նը «Մշակ»-ում «նրա» մասին աննպաստ յօդուած է գրել։ Քահանան աւելացրեց. «նա» Ա... քաղաքումն է գտնվում, երևի շուտով երկրորդ տերրօր տեղի կունենայ, որովհետև այդ քաղաքից էլ նոյնպէս բռնութեամբ փողեր է կորզում և ժողովուրդը սարսափած, լուռ տալիս է պահանջած գումարը»... «Բայց եղել են համարձակվողներ, (նոյն քաղաքում) որոնք բողոքել են այդ «բուկի վերև» անողների դէմ, որոնք «ազգային» դիմակի տակ ինչե՛ր ասես որ չեն անում... Հա, այն էի ասում, որ շուտով Ա...ում էլ մէկին Տ.-Օ.-ի օրին կենթարկեն...» վերջացրեց տէր հայրը։

Սա ճշմարտութիւն է անհերքելի։

Հետևեալ օրը «Մշակ»-ում կարդացինք Մ. Տ.-Օ.-նի սպանման մասին։ Եթէ Ա...ում տեղի չունենայ նոյնը, այն ժամանակ, պէտք է ասել, որ Մուշեղի անմեղ արիւնը ուժգին բողոք առաջացրեց «մամուլի» շնորհիւ և դրանով էլ գուցէ կաշկանդեց մարդ-գազանի անիրաւ ձեռքերը։

«Արդա՛ր դատաստա՛ն»... այդ էր մրմնջում Մուշեղը իր վերջին շնչում։

Վարանդեցի

«ԺԱՄԱՆԱԿ»-Ը ԹՈՒՐԹ, Na—Ն ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ

Կրասնօվօդսկում սպանվում է «Մշակի» թղթակից Մուշեղ Տէր-Օհանեանը. ուրիշ ոչ մի շարժառիթ չէ նկատվում, բացի հանգուցեալի վերջին թղթակցութիւնը «Մշակի» № 27-ի մէջ։ Աղմկվում է պարբերական մամուլը, ոտքի են կանգնում գրական գործիչները ու լրագրական աշխատակիցները, պահանջում են խիստ քննութիւն։ «Ժամանակն» էլ սկսում է խօսել, սկսում է իր սովորական «պատէ պատ կպչելը», որը և սկսում է կասկածներ ծնեցնել...

Փաստն այն է, որ մի անմեղ երիտասարդ գազանաբար խողխողվել է, որ այդ երիտասարդը «Մշակին» աշխատակցել է, որ նա համեստ և իր կարողութեան չափով գաւառական շրջաններում և հասարակական հարցերում դեր է խաղացել, և այնի՞ է, այստեղ ինչ կայ բացի ցաւելուց, խղճալուց՝ վրդովվելու և վալուսական բարբարոսութեամբ գոչելու («Ժամանակ» № 50) «Նա տափակ աշխատակից էր, նա հասարակական գործիչ չէր, և երբ ուզենար էլ չէր կարող լինել. նրա յօդուածը Կրասնօվօդսկում մի «գրչակի թքւածք էր և ստութիւն» և այլն։ Ի՞նչն էր ստիպում «Ժամանակի» արժանաւոր թղթակից Na—ին այդպիսի խիստ բարբարոսական տոնով քննադատելու մի անմեղ նահատակի և նրա նոյնքան անմեղ թղթակցութիւնը։ «Գլխաբաց ճանապարհեցէք ննջեցեալին»—ասում է մի յայտնի բարոյախօս. ինչն է ստիպում Na—ին հայհոյանքներ տեղալ և այն էլ Կրասնօվօդսկից, որտեղ թարմ է տակաւին անմեղ նահատակի գետնի վրա ծորած արիւնը։ Եւ «Ժամանակը» տեղ է տալիս դրան. մենք դրան «թքւածք» չենք համարի, այլ «Պատաեօրեան կատաղութեան փրփուր»...

Ի՞նչ է պարունակում Մուշեղի այդ յօդուածը, որի համար լորձունքներ է թափում «Ժամանակի» «Նա»-ն. մին, որ դաշնակցականները ուզել են փող հանգանակել Կրասնօվօդսկում և չէ՞ աջողվել։ Լաւ, այդ բանը երբ սուտ էր, կարելի էր չորս խօսքով ջրել և ոչ թէ սրախողխողումից յետոյ էլ՝ կատաղութեան լորձունք թափել թշուառի դիակի ետևից։

Վերջապէս մարդ ակամայ սոսկում է՝ սոսկալի ոճրագործութիւնից յետոյ տեսնելով այդ աստիճանի բարբարոսական վերաբերմունք թէ՝ «ոչ-տափակ» թղթակից «Նա»-ի կողմից և թէ «Ժամանակի», որ այնքան խնամքով զետեղել է այդ մարդատեաց յօդուածը իր թերթում... Մի՞թէ ռուս մարդկանց օրգանները նոյնպիսի լեզուով չէին խօսում Գօմելի և Քիշինեվի ջարդերից յետոյ։ «Ժամանակի» պէս թերթին էլ Na—ի պէս թղթակից...

Լ. Լ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Շուլավէր, մարտի 2-ին

Մեր աւանն էլ սկսել է վարակվել այն զզուելի թղթախաղային ախտով, որով վարակված է քաղաքացիների մեծամասնութիւնը։ Ընթերցողը թող չը կարծէ, որ այդ ախտով վարակվողները փողոցային սրիկաներն են. ոչ երբէք, ընթերցող, այդ ախտի բոյնը տեղիս ոչ-բարով կրթված ընտանիքներն են, որոնք իրանց զզուելի արհեստը արդարացնում են նրանով, իբր թէ՝ պարապութիւն է, ժամանակը մեռցնում են։ Այս օրերս հարսանիքներում մեր ինտելիգենտ պարոնները 25—100 րուբլիներ էին շպրտում իրանց կրքերին բաւականութիւն տալու համար։ Ամօթ է, պարոններ. ձեռք վերցրէք, փորձեցէք այդ փողերով օգնել ձեր խեղճ ու նաչարներին և այդ ձեզ համար մշտական արհեստ դարձրէք, դուք կը տեսնէք որ, աւելի շատ էք բարոյական բաւականութիւն ստանում, քան ձեր մուրտառ ու անամօթ փեշակից։

ՇՈՒՇՈՒ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ԾԽԱԿԱՆ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑԸ

(Նամակ Շուշուց)

Ընդհանրացած կարծիք է առհասարակ, որ մի որևէ է ժողովրդի քաղաքակրթութեան աստիճանը կարելի է չափել նրա մէջ գոյութիւն ունեցող հասարակական և մանաւանդ կրթական հիմնարկութիւնների քանակութեամբ։ Որքան շատ են մեր կրթական հիմնարկութիւնները, նոյնքան նա բարձր է կանգնած իր աստիճանի վրա։ Այսպիսի տարրական հասկացողութիւնների դէմ վիճել անկարելի է։

Վերցնենք ամենախոշոր և թարմ օրինակներից մէկը։ Եթէ չը լինէր Եապօնիայի քաղաքակրթութիւնը, նրա ժողովրդական դպրոցների մեծ քանակը, հազիւ թէ նա կարողանար յաղթող հանդիսանալ վերջին պատերազմում։ Յայտնի քաղաքագէտներն անգամ պնդել են, որ Եապօնիան յաղթեց Ռուսաստանին իր ժողովրդական դպրոցներով։

Եւ իրաւ, ոյժը առանց գիտութեան ոչինչ է և մի ժողովուրդ կարող է շիտակ ու տոկուն լինել միմիայն իր կրթութեամբ։

Սակայն մեր խօսքը մասնաւորենք հայկական իրականութեան վրա։

Ներկայումս, երբ Ռուսաստանում գոյութիւն չունի պարտադիր և ընդհանուր ձրի ուսում, երբ ժողովրդական փողերը վատնում են մեր կառավարութեան քմահաճոյքների համար անխիղճ և անկօնտրոլ կերպով, երբ քիչ գրագէտ կաններ կան, թէ Ռուսաստանը կը մտնի օրինաւոր պետութիւնների շարքը և երբ մանաւանդ երկրորդ Պետական Դումայի մասին չարագուշակ լուրեր են հասնում մեզ,—ինչ է անում արդեօք կրթական գործում հայ ժողովուրդը։ Ահա մի կարդինալ հարց, որ յաճախ տուել ենք մեզ, երբ շարունակ տեղեկութիւններ ենք իմացել հայկական դպրոցների ներկայ դրութեան մասին։ Եւ պէտք է խոստովանվել շատ քիչ մխիթարական եզրակացութիւններ ենք յանգել։

Գուցէ երբէք հայկական դպրոցների ներքին կեանքի ու բովանդակութեան կրախը այնպէս չէ արտայայտվել, ինչպէս հիմա։ Սակայն այս խիստ կարևոր և ժամանակակից հարցը հետաքրքրել է հայ ժողովրդին։—Հազիւ թէ։ Հայ ժողովուրդը դժբախտաբար անտարբեր հանդիսացաւ այս դէպքում էլ, որի հետևանքը եղաւ հայկական դպրոցների կատարեալ քայքայումը և սնանկութիւնը հէնց ազգային բիւրօկրատիայի կողմից։

Փաստերը այնքան թարմ և պերճախօս են, որ կարիք չը կայ օրինակներ բերել։ Քիչ թէ շատ հետաքրքիր ընթերցողը դրանց կարիքը չի զգայ։

Մինչդեռ մեր դպրոցները խաղալիք էին դառնում զանազան խմբակցութիւնների և անհատների ձեռքին ու այդպիսով փակվելու վտանգին ենթարկվում,—հայկական մասսան իր անտարբերութիւնն էր ցոյց տալիս և չէր բարձրացնում իսկական ժողովրդական հզօր ձայնը։

Եւ ահա այսպիսի ծանր պարագաներում մենք չենք կարող չը յիշատակել այն մարդկանց անունները, որոնք խոր զգալով դպրոցի կարևորութիւնը հայ ժողովրդի մէջ, պակասը, աշխատում են լրացնել։

Մեր խօսքը վերաբերում է Շուշու Վերին թաղի ս. Յովհաննու Մկրտչի եկեղեցու ծխական «Թադէոսեան» երկսեռ դպրոցին, որը կառուցել և հիմնել է շուշեցի յայտնի պ. Իսահակ Թադէոսեանը, երկու տարի սրանից առաջ։ Առաջին անգամ Շուշում տեղի ունեցած ընդհարումից անմիջապէս յետոյ, պ. Ի. Թադէոսեանը առանց տատանվելու բանում է վերոյիշեալ դպրոցը, վերցնելով իր վրա դպրոցի բոլոր ծախքերը։

«Թադէոսեան» ծխական դպրոցը միդասեան է, բաղկացած երկու պատրաստականներից։ Առաջին պատրաստականում սովորում են 19 աղջիկ և 40 տղայ, իսկ երկրորդ պատրաստականում՝ 14 աղջիկ և 20 տղայ, ընդամենը 93 հոգի։ Բոլոր ուսանողները ընդունված են քաղաքիս ամենաչքաւոր ընտանիքներից։ Յարգելի բարերարը, նկատի առնելով այդ հանգամանքը, կարգադրել է ձրի տալ դասական բոլոր պիտոյքները և բացի այդ՝ ամեն օր որոշ քանակութեամբ հաց բաժանել բոլոր ուսանողներին։ Իսկ այս տարի պ. Ի. Թադէոսեանը աւելի խորն է մտածել և իր հաշւով հագուստ է բաժանել բոլոր ուսանողներին։ Մի խօսքով պ. Ի. Թադէոսեանը հոգում է իր դպրոցի մասին այնպէս, որ երբէք չեն անում նոյնիսկ մեր դպրոցների «ինտելիգենտ» հոգաբարձուները, որոնց տրամադրութեան տակ խոշոր գումարներ են լինում դրված։ Ի՞նչ աւել կուզէ, որ այս բոլորը շատ մեծ պատիւ է բերում պ. Ի. Թադէոսեանին։

«Թադէոսեան» դպրոցը հրաւիրած ունի երկու ուսուցիչներ, որոնցից պ. Յակովբ Խանլարեանը դասաւանդում է հայոց լեզու, կրօն և գեղագրութիւն, իսկ պ. Երուանդ Ղազարբեկեանը՝ ռուսաց լեզու, թուաբանութիւն և երգեցողութիւն։ Երկու ուսուցիչներն էլ միջնակարգ կրթութեամբ են։ Այս վերջին փաստը արձանագրում ենք նրա համար, որովհետև անցեալ տարի դպրոցի հոգաբարձութիւնը ինչ որ թիւրիմացութեամբ ուսուցիչներ էին հրաւիրել տիրացուական կրթութեան տէր մարդկանց։ Ուղղելով այդ սխալը՝ ներկայ ուսումնական տարւայ սկզբին, այնուամենայնիւ հոգաբարձութիւնը թոյլ է տուել իրան մի անարդարութիւն։

Համաձայն դպրոցի կանօնադրութեան՝ դըպրոցում դասաւանդվում է կրօն և երգեցողութիւն։ Այդ դասերը յանձնված են եղել Կարապետ քահանայ Վարդապետեանցին, տարեկան 240 րուբլի վարձատրութեամբ։ Հէնց ուսումնական տարւայ սկզբից յիշեալ քահանան Ագուլեաց եկեղեցում գտնված ռումբերի պատճառով աքսորվում է քաղաքից։ Հոգաբարձութիւնը առանց երկար մտածելու և նկատի առնելու, որ միւս երկու ուսուցիչները շատ համեստ ռոճիկով են հրաւիրված (ամեն մէկը տարեկան 400 րուբլի), վերցնում և բաժանում է քահանայի դասերը այդ երկու ուսուցիչների մէջ, առանց կոպէկ աւելացնելու նրանց ռոճկի վրա։ Սա մենք անարդարութիւն և անտեղի տնտեսութիւն ենք համարում, մանաւանդ որ բարերար պ. Ի. Թադէոսեանը ոչինչ չէ խնայում իր դպրոցի համար։ Եթէ բարերարը յատկացրել է 240 ր. կրօնի և երգեցողութեան դասերի համար, ինչ իրաւունքով հոգաբարձութիւնը տնտեսում է այդ փողը և յանձնում դասերը միւս ուսուցիչներին, ծանրաբեռնելով նրանց գործը։ Անկասկած դա մի անարդարութիւն է, որի դէմ գուցէ ինչ-ինչ պատճառներից դրդված չեն բողոքել ուսուցիչները, բայց հոգաբարձութիւնը այդ չը պէտք է անէր և պարտաւոր է իր սխալը ուղղել։

Լաւ է ուշ, քան երբէք։ Այդ է պահանջում արդարութիւնը։

«Թադէոսեան» դպրոցի հոգաբարձուներ են ընտրված պ. պ. Սարգիսջան-բէկ Իշխանեան, Եփրեմ Այվազեան և Ալէքսան Միրզոյեան, որոնք հոգում են դպրոցի կարիքները։

Շատ ցանկալի և կարևոր է, որ հոգաբարձութիւնը ամեն տարի մանրամասն հաշիւ ներկայացնէ հասարակութեան թէկուզ մամուլի միջոցով և այդ հաշիւները նախ քան հրատարակելը քննութեան անցնէին ծխականներից ընտրված վերաստուգիչների կողմից։

Ի լրումն այս բոլորի, յայտնում ենք, որ յարգելի բարերար պ. Ի. Թադէոսեանը իր մի նամակով, ուղղված հոգաբարձութեան, յայտնել է, որ դպրոցի զգալի և անհրաժեշտ վերանորոգութիւնների ծախքերը ամբողջովին վերցնում է իր վրա և նկատի առնելով իր հիւանդութիւնը և ծերութիւնը՝ ապահովել է դպրոցի գոյութիւնը ընդ միշտ։

Ցանկանալով յարգելի ծերունուն կատարեալ առողջութիւն և երկար կեանք, յայտնում ենք նրան մեր գոհունակութիւնը։

Թող պ. Ի. Թադէոսեանի արածները առհասարակ օրինակ հանդիսանան միւսների համար և մանաւանդ Շուշու «Ջուարձասիրաց ընկերութեան» անդամների համար։

Գայիանեան

Յ. Գ.—Մոռացանք յիշել, որ պ. Թադէոսեանը ուղարկում է դպրոցին ձրի «Մշակ» լրագիրը։

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

(Նամակ խմբագրութեան)

Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ ճեմարանի մանկավարժական ժողովը անկարող է եղել ժամանակին քննութեան ենթարկել ճեմարանում կատարվող դէպքերը, որ արդէն պարբերական բնաւորութիւն են կրում մեր դպրոցներում և մանաւանդ վերջին երկու ուսանողների արձակելը առանց քննութեան, որ նրանց անպաշտպան իրաւունքը ստիպել է և շատ աշակերտների հեռանալու ճեմարանից, ի նկատի ունենալով այդ բոլորը, որոնք բովանդակում են իրանց մէջ հասարակական բնաւորութիւն, մենք ի ներքոյ ստորագրողներս, որպէս հասարակութեան անդամներ, միանալով «Մամուլի ներկայացուցիչների» առաջադրած կէտերին, պահանջում ենք ճեմարանի մանկավարժական ժողովից համաձայնվել աշակերտների փոքրամասնութեան պահանջին, համաձայնվել այդ դէպքերի վերաքննութեանը այնպիսի մի ձևով, որ հնարաւորութիւն կը տայ լսել թէ երկու կողմերին և թէ լուծել հարցը ոչ բիւրօկրատիկ եղանակով։

Ճշմարտութիւնը պահանջում է այդ և այդ դէպքում միայն նա իրականացած կը լինի։

50 ստորագրութիւն

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Քարվանսարա, փետրվարի 9-ին

Ձեր լրագրի № 10-ում «Ընտր. շուրջը» մի յօդուածում նկարագրված էր թէ ինչպէս տեղի ունեցաւ յունվարի 8-ին Քարվանսարայում գիւղական պաշտօնակատարների նոր ընտրութիւնը։ Ի բաց առեալ յօդուածի առաջին տողերում յիշված հին ձևի ընտրութեան ու հեռաւոր տեղերից նշանակված պաշտօնակատարների մասնակցութեան անյարմարութիւններն, ի միջի այլոց ասված է նաև Քարվանսարայի գիւղ. կառ. պաշտօնակատարների, նորերի աջօղ ընտրութեան մասին։

Իսկութիւնը կեղծելու արհեստը մեզանում շատ առաջ է գնում մի քանի ինքնակոչ գրչակների շնորհիւ, այդ իսկ պատճառով մենք ներքոյ ստորագրող Քարվանսարայի հասարակ (աղքատ) դասակարգս «Մշակի» № 10 ում, Քարվանսարայից գրված յօդուածը կարդացողի բերանից լսելով, որ շատ կողմնապահութեամբ է նկարագրված յունվարի 8 ի ընտրութիւնը, միաձայն յօրինել ենք տալիս սոյն յօդուածը՝ լուսաբանելով այն ճշմարտութիւնը, որ «Պեծ» յօդուածագիրը աշխատել է իսկութիւնը կեղծել և դրանով դուր գալ իր ընկեր լուսաւորներին, որը մեր ստորագրութեամբ ուղարկելով ձեզ, պ. խմբագիր, խնդրում ենք մի անկիւն շնորհել սոյն յօդուածին, յուսալով, որ դուք միշտ պաշտպան էք եղել մեզ պէս հալածվածներին և աշխատել էք մեզ նմանների խեղդված ձայնը լսելի անել տալ այն կեղեքիչների դէմ, որոնց բակական հալածողը դուք էք եղել։

Մենք, աղքատ դասակարգի Քարվանսարայի հասարակութեան մեծամասնութիւնս, վաղուց զգում ենք և այժմ էլ նոյն վիճակի մէջ ենք գտնվում մի քանի վաշխառու լուսաւորների շնորհիւ, որոնց ձեռքին է գտնվում տասնեակ տարիներով գիւղական բոլոր պաշտօնները և որոնց հետ վաշխառուները լաւ վարժված լինելով մեզ կեղեքելու, մեր արիւնը ծծելու արհեստում, այսօր նոյն մարդիկ գլխաւորապէս դիմում են զանազան ստոր միջոցների աշխատելով օգտվել հանգամանքներից, տալով իւրայիններին այն պաշտօնները, որոնցով մինչև այժմ օգտվելիս են եղել՝ մոռացութեան տալով (խաւար) աղքատ և կեղեքված դասակարգի շահերը։

Իսկ ընդհանրապէս օգնել են լուսաւոր վաշխառու անհատներին, և երբ այժմ մենք ճիչ, աղաղակ ենք բարձրացնում դրանց արածների դէմ, ընտրութիւնների ժամանակ ձայնի իրաւունքներով ենք մօտենում մեր կարծիքները յայտնելու և աշխատում ենք տզրուկի պէս պաշտօններին կպած մարդկանց թօթափել մեզանից, իրանց լուսաւոր համախոհները գլխները կորցրած, չը գիտեն թէ ինչ հնար գործ դնեն, որ ժառանգական պաշտօններից չը զրկվեն, աշխատում են մեր ձայնը խեղդել, մեզ անպատւել, խուլիգան կոչել, իրաւունքներից զրկել, բռնութիւն գործ դնել մինչև թէյնիկպահների օգնութեամբ, ձայներ կաշառել. և ահա դրանք ամիսներով առաջ իրանց բռնակները սրա նրա առաջ բացած ձգտել են մարդիկ որսալ, որպէսզի դարձեալ միևնոյն խաւար գիւղացիներից օգտվելու, աշխատանքի, ապրուստի միակ միջոց պաշտօններում։ Յօդուածագրի բերանում (№ 10) գովված ազնիւ, անկաշառ, եռանդոտ, զարգացած մարդը նա է, որը տասնեակ տարիներում իր արհեստով, պաշտօնավարութեամբ մխիթարել է անհատներին ու մխիթարվել նրանցից, պաշտպանել է վաշխառուներին, զրկել աղքատներին, այժմ էլ միջոցներ չէ խնայել նորից միայն պաշտօնում աւելի լաւ իրաւունքներով ի հարկէ, որ հարուստ լուսաւորները իրանց օգտին ծառայեցնելու համար ամեն հնար գործ են դրել պաշտօնների մէջ թողնելու իրանց մօտիկ, նրանց հետ նստող, ուտող մարդկանց։ Մեր գիւղական ցաւերը մեզ է յայտնի, մենք ենք ճանաչում մեր կեղեքիչներին, հասարակական հաշիւները իրանց ձեռքին խաղալիք շինողներին, գոփող-գզլողներին, հարուստների կողմը պահողներին, մենք էլ դրանց արարմունքներից վաղուց կշտացած լինելով, իրաւունք ենք համարել մեզ միջամտելու և մեր ձայնի իրաւունքները յարգել տալու, և որովհետև համարձակվել ենք վաշխառուների դէմ նրանց արածները երեսներին ասելու, այդ պատճառով մեզ խուլիգան են կոչում, մեզ խաւարի որդիք են անուանում մեր լուսաւոր եղբայրները։ Քարվանսարան, իր հասարակական գործերում ամենևին առնչութիւն չէ ունեցել Աղդանի ժողովրդի հետ, որին անյայտ է մեր մէջ եղած դրամական հաշիւների որպիսութիւնը, և այսօր երբ մենք հին պաշտօնակատարներից հաշիւ ենք պահանջում և նրանց չենք ուզում, այդ պատճառով տասնապետի ընտրութեան ժամանակ մեր լուսաւոր եղբայրները, որպէսզի մեր ձայները խեղդեն, դիմում են Աղդանեցոց օգնութեան։

Յօդուածագիրը մոռանում է, որ քարվանսարեցիներս ընտրողական իրաւունքին ժամանակցող 89-ը ձայնից 60-ը տուեցին նոր ընտրելուն, իսկ 29-ը հին պաշտօնեային, որից հետևում է, որ Քարվանսարայի ժողովրդի մեծամասնութիւնը ընդդէմ էր հին ծառայողներին, ի բաց առեալ մի քանի լուսաւոր վաշխառուներից, ուրեմն, որպէսզի հին պաշտօնեան չը ընկնար, հարկաւոր էր դիմել Աղդանեցոց, որոնք ամենևին կապ չունեն մեր ներքին ցաւերի հետ և ուրեմն պէտք էր ամեն միջոց գործ դնել նրանց գրաւելու և նրանց տուած ոչխարային ձայներով օգտվելու, որովհետև այդպէս էին հրամայել պարոնները։

Լուսաւոր համարվողները, փոխանակ ամաչելու իրանց գործած աններելի միջոցներից, դեռ պարծենում էին, որ յաղթեցին աղքատներին և իրանց ասածը արեցին. որի հետևանքը այժմ այն է, որ այսօր աղքատներն ու հարուստները, խաւարներն ու լուսաւորները իրար միս են ուտում, մէկը իր մարդկային իրաւունքները պաշտպանելու համար խուլիգան է կոչվում, միւսը ժառանգական պաշտօնները ձեռքից չը զցելու, օգուտներ ակնկալելու համար լուսաւոր ձևանում. մի կողմը ձայնի իրաւունք է պահանջում, որ ասելու, խօսելու, պահանջելու իրաւունք ունի, միւս կողմը պաշտօնի, շահվելու ցնորքներով է երազում. երկուսն էլ ձգտում են, մէկը ազատվելու վաշխառուների ճիրաններից և ոտնձգութիւններից, միւսը պինդ կպել է պաշտօններից և յոյս է դնում դեռ երկար տարիներ օգտվել խաւար մարդկանց միամտութիւնից։

Լուսաւոր «Պեծը» իր թղթակցութեան մէջ երկու իրար հակառակ մտքեր է արծարծել. մի տեղ պաշտպանում է լուսաւորների ուղղութիւնը (վաշխառուների), միւս տեղ զգուշացնում է, ասելով, մի մօտենաք պաշտօնաւորներին, որոնց լեզուն ուրիշ է, գործերը ուրիշ և որոնցից խաբս թափել չէ լինում. ինչպէս որ հէնց այսօր մենք աղքատներս չենք կարողանում խաբս թափել այժմեան խաւար լուսաւորներից և պաշտօնաւորներից, որոնք զինվել են մեր դէմ իրանց մամոնայով և պաշտօնների իրաւունքներով։

42 ստորագրութիւն

—

Օլթի, մարտի 9-ին

«Մշակի» ներկայ տարւայ № 24-ում, Պօղոս Բոյաճեան և Գրիգոր Կալփաղճեան անունով պարոնները Օլթիից մի նամակ էին զետեղել, որով տեղիս սիրողների ամբողջ խումբը մեղադրում են «անբարոյականութեան» մէջ։ Ժամանակին թէև խմբի կողմից հերքում գրվեց «Մշակում», բայց չը գիտենք ինչ պատճառներով մինչև այսօր լոյս չը տեսաւ, որով կը պարզվէր այդ պարոնների սևահոգի միտումները։

Այդ տեսակ յանդուգն ամբաստանութեամբ յիշեալ պարոնները շօշափում են իմ պատիւը՝ նախ իբրև սիրողի և երկրորդ իբրև ուսուցչի, որի հետ կապված է նաև դպրոցի պատիւը, որի մէջ այսօր ես բախտ ունեմ պաշտօնավարելու։

Ուրիշ միջոց չունենալով ճշմարտութիւնը երևան հանելու, հրապարակով յայտնում եմ յիշեալ պարոններին, որ իմ, սիրող խմբի և դպրոցի հոգաբարձութեան կողմից բողոք է ներկայացված Արդահանի և Օլթիի շրջանների հաշտարար դատաւորին։ Յոյս ունենք, որ արդարադատութիւնը շուտով երևան կը հանի, թէ կաթօլիկ կղերի հովերով տարված ճիզւիտ պարոննե՞րն են անբարոյական՝ թէ՞ հայ ուսուցիչը իր համեստ ու մաքուր գործունէութեամբ։

Ուսուցիչ՝ Ս. Տէր-Ներսէսեան

—

Ասխաբադ, փետրվարի 20-ին

Փետրվարի 24-ին հեռագիրը լուր բերեց Կրասնօվօդսկից, որ այնտեղ սպանվել է Մուշեղ Տէր-Օհանեանը։ Այդ լուրը կայծակի արագութեամբ տարածվեց քաղաքիս բոլոր խաւերում ու առաջ բերեց խոր ցաւակցութիւն, մանաւանդ նրանց սրտերում, որոնք ճանաչում էին Տէր-Օհանեանին։

Հանգուցեալը երկու տարի առաջ պետական զինւոր էր Ասխաբադում և իբրև մի ազնիւ ու բարեխիղճ յեղափոխական՝ վայելում էր թէ իր ընկեր զինւորների և թէ հասարակութեան յարգանքը։ Նա Ռ. Ս.-Դ. կուսակցութեան գործունեայ անդամներից մէկն էր, և 1905 թ. հոկտեմբերեան օրերին անվեհեր կերպով խօսում էր ժողովներում բացատրելով մանիֆեստի նշանակութիւնը։

Աւարտելով զինւորական ծառայութիւնը, նա մտնում է Կրասնօվօդսկում մասնաւոր ծառայութեան, ուր գտնվում էր մինչև սպանվելը։

Ընթերցող հասարակութիւնը կը հետաքրքրվէր իմանալ սպանութեան բուն պատճառը և որպէսզի բաւարարութիւն տուած լինենք այդ հետաքրքրութեանը, մենք կը պատմենք հետևեալ դառը իրականութիւնը։

Անշուշտ կը մտաբերեն «Մշակի» սոյն տարւայ № 27-ի մէջ տպված Կրասնօվօդսկից նամակը Մ. Տէր-Օհանեան ստորագրութեամբ, որով հեղինակը հրապարակ էր հանել դաշնակցական գործողների վարմունքը։ Եւ ահա այդ անմեղ զոհը միևնոյն Տէր-Օհանեանցն է, նամակի իսկական հեղինակը, որ ճշմարտութիւնը արտայայտելու համար երիտասարդ հասակում զրկվեց կեանքից...

Վճիռ կայացնել մի ազնիւ և պարտաճանաչ յեղափոխականի համար, որ հոգով և սրտով նուիրված էր այդ սուրբ գործին և տալ ի կատար ածել այդ վճիռը, դա աւելի քան անմարդկութիւն է։

Մեռաւ Մուշեղը գաղափարի համար և այդ գաղափարը կը մնայ անմահ ընդմիշտ, սակայն այդ դէպքից յետոյ կրկնապատկվեց հասարակութեան բուռն զայրոյթը և զարշանքը դէպի բռնակալները։

Հանգիստ աճիւնիդ, գաղափարի զոհ։

Վտակ

—

Թիֆլիս, մարտի 13-ին

Հայուհեաց Որբախնամ ընկեր. վարչութիւնը խնդրում է տպագրել ընկերութեան օգտին փետրվարի 4-ին Արտիստական ընկեր. դահլիճում տուած երեկոյթի հաշիւը։ Մուտք.—Տոմսակներից ստացվել է 1128 ր. 20 կ., պրօգրամներից 34, ծաղիկներից 33 ր. 50 կ., շամպանիայից 74 ր., պօստից 88 ր 52 կ., կօնֆէկտից 56 ր., վիճակախաղից 592 ր. 35 կ., նուէրներ ստացվել է 87 ր. 70 կ., Գ. Ա. Մելիք-Ազարեանից 22 ր. 80 կ., պ. Կ. Ե. Փիթօևից 20 ր. 60 կ., տիկին Հեղինէ Յակոբեանից 10 ր., տիկ. Նատալիա Տէրեանից 5 ր. 60 կ., տիկ. Ալէքսանդրա Ֆիշերից 5 ր. 60 կ., տիկ. Եղիսաբէթ Շօլցէից 2 ր. 80 կ., տիկ. Մարիա Բէրէժանովից 1 ր., պ. Մուրուզովից 3 ր., բժ. պ. Գ. Շահբուդաղեանից 2 ր. 80 կ., պ. Սմբատ Խաչատրեանից 2 ր. 80 կ., բժ. Լ. Յովհաննիսեանից 2 ր., պ. Մալխասեանից 2 ր. և զանազան անձնաւորութիւններից 7 ր. 30 կ., գումարը 2157։

Ծախք.—Տուած է Արտիստական դահլիճին 150 ր., մարկաների 70 ր., բուֆէտին 54 ր. 43 կ., աֆիշա և պրօգրամների 9 ր., շամպանիայի և ամանեղէնների 33 ր., սազանդարի 30 ր., մուզիկայի 33 ր., պ. Օվերլօին 50 ր., պիանինօի վարձ 10 ր., ակօմպանեատօրին 25 ր., դօմինօի և զգեստների 46 ր., ծաղիկների 10 ր., բաց նամակների 10 ր., կառքի և մանր ծախսերի 192 ր. 57 կ., գումարը 702 ր.։ Զուտ արդիւնք միայն 1455 ր.։

Վարչութիւնը յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը. տիկ. Հեճէկեանցին, օր. Գասակին, դերասան պ. Աբէլեանին, պարոններ Աղամիճէին, Ալէքսիճէին, Գ. Մ. Դօլուխանեանին, Զաւրօվին, Ամիրօվին, Բուլղինին և այն բոլոր անձանց, որոնք նպաստեցին երեկոյթի աջողութեան։ Խմբագրութիւններին՝ «Ժամանակ», «Тиф. Листокъ» և «Մշակ», որոնք զետեղել են երեկոյթի յայտարարութիւնը։

Հնարաւորութիւն չունենալով մի առ մի յիշատակելու բոլոր վաճառականներին և այլ անձանց, յայտնում ենք նրանց մեր խորին շնորհակալութիւնը վիճակախաղի առիթով նուիրած թէ փողի և թէ ընծաների համար։

Վարչութիւն

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր երկրում ազգային հողի վրա պատահած վերջին տարիների զանազան ջարդերից և ընդհարումներից յետոյ Թիֆլիս ապաստանած աւելի կամ պակաս խեղճ դասակարգի համար բնակարանների հարցը վերջին ժամանակներս շատ զգալի է դարձել։ Մի խումբ մարդիկ «Ախալշէն» անունով ընկերութիւն կազմելով օգնութեան են հասել այդպիսիներին, գնելով քաղաքի ծայրերում մեծ հողաբաժիններ և շատ արժան գներով տալիս են ցանկացողներին մանր կտորներ՝ շինութիւններ կառուցանելու համար։ Առայժմ գնված են Մակարովի և Գաբայէվի հողամասերը, մօտ 100 դես. տարածութեամբ։ Առայժմ ստորագրվել են 1500 հոգի, որոնք ցանկանում են այդ հողերից մանր մասեր գնել։

—

Ելախից գրում են, որ Շուշի մեկնող բոլոր հանրակառքերը խիստ կերպով խուզարկվում են։

—

Երէկ, մարտի 15-ին, Թիֆլիսում սպանվեց Գօրու նահանգապետ Գուգուշվիլին։ Երբ նա կէսօրից յետոյ, ժամի 3-ին, անցնում էր կառքով Բելինսկու փողոցով (նախկին Կիրպիչնի) և հասաւ փողոցի անկիւնին, նրա վրա յարձակվեցին չորս հոգի և պարպեցին հրացաններ։ Չորս գնդակ հարուածեցին նրա բերանը, գլուխը, վիզը և մէջքը։ Մահը անմիջական էր։ Մօտակայքում գտնվում էին օկոլօդօչնին, գորոդովօյը և երկու զինւոր, որոնք տանում էին բանտարկեալների։ Նրանք ընկան չարագործների ետևից և արձակեցին գնդակներ, բայց չը կարողացան բռնել։

—

Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեան համաձայն ադմինիստրատիւ պատիժը—աքսոր Աստրախանի նահանգը ոստիկանութեան հսկողութեան տակ, վերացված է Աբգար Խաչատուրով Վարդիբոսեանից, Գաբրիէլ Ղազարեան Քեչիչեանից (Միհրան) և Խեչօ Մուխտար-օղլուից։ Վերջինը 1 ամիս բանտարկված էր և առա 15 օր է աքսորված էր Աստրախանի նահանգը։

—

Մարտի 9-ին Կովկասի նահանգական դատարանը քննելով Կովկասի Փոխարքայի պահակախմբի կոզակ Տրոֆիմա Օրլովի գործը, որ մեղադրվում է կոզակների միջև հակակառավարական ագիտացիա մղելու մէջ, արդարացրեց նրան։ Կոզակին պաշտպանում էր երդուեալ-հաւատարմատար Կ. Ջափարիձէն։

—

Դուշեթի գանձարանը կողոպտելու մէջ կասկածվող Ծագարէլին, Կարզվէլօշվիլին, Ջիկօվանին և Կիկնաձէն արձակված են բանտից—առաջինը 5000, մնացածները 2000 րուբլի գրաւականով։ Նոյն գործով բռնված Գեդէվանօվին և Տակաւաւօվին մերժված է արձակել երաշխաւորութեամբ։

—

Ի նկատ առնելով քաղաքային գանձարկղի ծանր դրութիւնը, քաղաքագլուխը խնդրել է Թիֆլիսի նահանգապետին վերադարձնել Թիֆլիս քաղաքին 16,583 րուբլին, որ անկանօն կերպով բաժանված է զինւորների ընտանիքներին շրջանային ինտենդանտական վարչութեան ձեռքով։

—

Մարտի 13-ին կայացաւ քաղաքային վարչութեան, ֆինանսական և վերստուգիչ մասնաժողովների նիստը ուսումնարանական մասնաժողովի նախագահի ներկայութեամբ, ուր քննվեց քաղաքային վարժուհիների ռոճիկները աւելացնելու հարցը, որով մասնաժողովը ընդունեց աւելացնել ռոճիկները և իւրաքանչիւր վարժուհու ռոճիկը հասցնել մինչև 50 րուբլու։ Իսկ ինչ վերաբերում է 62 ր. 50 կ. ստացող վարժուհիներին, որոշվեց այդ տարբերութիւնը իբրև վարձատրութիւն ընդունել։

—

Մարտի 14-ին Հաւլաբարում գործադուլ արին իրանց աներում աշխատող կար անողները։ Գործադուլը կրում է տնտեսական բնաւորութիւն։

Տեղական բոլոր զօրամասերին հրամայված է պարապմունքներից ազատել հրէա[illegible]որներին մարտի 15, 18, 23 և 24-ին հրէական Զատիկի առիթով։

—

Մարտի 14-ին, Բուստավէլեվսկի փողոցում, Կլօսիկի տանը ապրող Միխայիլ Կուպրեկին յայտնել է 10-րդ քաղաքամասի ոստիկանութեանը, որ նրա բնակարանից, պատուհանի ապակին կոտրելով, անյայտ չարամիտներ գողացել են զանազան իրեր 107 րուբլի 50 կոպ. արժողութեամբ։

—

Մարտի 14-ին, երեկոյեան ժամը 9 ի մօտերը, Ելիզավետինսկի փողոցի շրջատեղում մի անյայտ անձնաւորութիւն մի քանի անգամ կրակում է կանգնած ոստիկան Կիսելէվի վրա, որը իր հերթին բերդան հրացանից կրակում է նրա վրա երկու անգամ, սակայն անհետևանք։ Կրակելուց յետոյ չարագործը դիմում է փախուստի Ելիզավետինսկի փողոցով. Նրան հետապնդում է Կիսելէվը. անյայտը մտնում է Զապարիձէի տան բակը, որտեղից բարձրանալով տան տանիքը, թռչում է Կարապետեանցի տան բակը, ուր գտնվում է «Իտալիա» հիւրանոցը և ոչ ոքից չը նկատվելով անցնում է դռներով Նիկոլայէվսկի փողոցը և անյայտանում։

—

Մարտի 13-ից գործադուլ են արել «Թիֆլիս» ապրանքային կայարանի բանւորները, պահանջներ դնելով՝ վերընդունել արձակված 63 պաշտօնեաներին, որոնց ներկայումս փոխարինում են լեզգիները։

—

Ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ Վիբօրգի կոչը ստորագրող Ա.-Մ.-բէկ Թօփչիբաշևին արգելված է խմբագրել «Каспій» լրագիրը, վերջինիս խմբագիր հրաւիրված է մահմեդական յայտնի հրապարակախօս Ալի-բէկ Հուսէյն-Զադէն։

—

Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ է ձեռք առել՝ կալանաւորելու կայարանում վնասող գրպանահատներին։

—

Գանձակի նահանգական դատարանի դատախազ նշանակված է Վլադիկավկազի նահանգական դատարանի դատախազի օգնական Գուդկովսկին։

—

Թիֆլիս են եկել Պետական Դումայի նախկին անդամներ՝ Ա.-Մ.-բէկ Թօփչիբաշէվ, Ա. Խ. Ջիաթխանով և նրանց հետ բժիշկ Կ. Բ. Կարաբէգով։

—

Թիֆլիսի նահանգապետը հաղորդել է Կովկասի Փոխարքայի դիւանատանը, որ վաւերացված է «Ժողովրդական համալսարաններ Թիֆլիսի ընկերութեան» կանոնադրութիւնը։

—

Տպարանական գործի աշխատաւորների դաշնակցութեան մէջ արդէն գրվել են մօտ 500 հոգի։

—

Մարտիրոս Շէվօտեանցը (Նա ինքը Շուա) դիմել է Թիֆլիսի նահանգապետին, խնդրելով թոյլատրել նրան հրատարակել Թիֆլիսում իր խմբագրութեամբ մի ամենօրեայ հայերէն լրագիր «Դարբին» անունով։

—

Միխայլովօ գիւղից հաղորդում են, որ այնտեղ նկատել են մէնինգիտով հիւանդանալու դէպքեր,

—

Թիֆլիսի նահանգապետի պաշտօնակատարի արած հարցին՝ թէ երբ կը ներկայացվի Թիֆլիս քաղաքի 1907 թ. մուտքերի և ծախսերի ելևմուտը, Թիֆլիսի քաղաքագլուխը պատասխանել է, որ յիշեալ ելևմուտը ներկայումս քննվում է քաղաքային վարչութեան ֆինանսական մասնաժողովի և ձայնաւորների միացեալ նիստում, որ նա քաղաքային Դումայի քննութեան կը յանձնէ մօտիկ ապագայում։

—

Մարտի 12-ին, ցերեկվայ ժամը 3-ին գործադուլ արին, «Миловъ и Таировъ»-ի Բէբի-Էյբաթի նաւթահանքի բանւորները, թւով 260 հոգի։ Գործադուլի պատճառը եղել է այն, որ նաւթահանքի վարչութիւնը առաջարկել էր բանւորներին ստանալ իբրև նուէր անցեալ 1906 թ. ռոճիկի 8%-ը, իսկ բանւորները պահանջ են ներկայացրել տալ իբրև նուէր 50%-ը։ («Б»)

—

Գործադուլ հայերի խորհուրդը ցուցակագրել է մինչև այժմ 2500 հոգու։ Նուէրները ստացվում են շատ թոյլ, աւելի ճիշտ՝ բոլորովին չեն ստացվում։

—

Մարտի 12-ին Քութայիսի գլխաւոր փողոցներում կպցրած էին Քութայիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետ Եագիկօվի պարտադիր որոշումները, որոնց մէջ ասված է, որ ի նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ վերջին ժամանակներս Քութայիսի փողոցներում բռնութիւններ և սպանութիւններ յաճախ են լինում, մարտի 13-ից մութը ընկնելուց սկսած մինչև լուսանալը արգելվում է իւրաքանչիւր շարժումը փողոցներում ոտով, կառքով և ձիով։ Յիշեալ որոշումը խախտողները ենթարկվում են 3000 ր. տուգանքի կամ 3 ամիս բանտարկութեան։ Այդ առիթով մտադրութիւն կայ քաղաքային խորհրդի արտակարգ ժողով գումարել իրերի ներկայ դրութիւնը քննելու, նաև խորհրդի կողմից մի պատգամաւորութիւն ուղարկելու գեն.-նահանգապետին, խնդրելով վերացնել յայտարարված կարգադրութիւնները։ Եթէ գեն.-նահանգապետը չը յարգի խնդիրը, այդ դէպքում պատգամաւորութիւնը կուղարկվի Թիֆլիս, Փոխարքայի մօտ։ Յիշեալ կարգադրութիւնը կապ ունի մարտի 9-ին սպանված Թաղային վերակացու Լօրտկիպանիձէի սպանութեան հետ։ Քաղաքի ազգաբնակութիւնը սաստիկ ճնշված դրութեան մէջ է։ Քաղաքագլխին ներկայացել են քաղաքացիների բոլոր դասակարգերի ներկայացուցիչները, խնդրելով վերացնել յայտարարված խստութիւնները։ Երեկոյեան ժամը 6-ից յետոյ քաղաքը ներկայացնում է մեռած օազիս, ուր երբեմն լսվում է Քութայիսի երկաթուղային կայարանից շոգեմեքենայի շչակը։ («Т. Л.»)

—

«Neue Freie Presse» «Рус. լրագիրը Сл.»-ի թղթակցի ասելով, այն կարծիքն է յայտնում, որ մինիստրական դեկլարացիան այնքան շատ բան է խոստանում, որպիսին չէ խոստացել ոչ մի կառավարութիւն պարլամենտի բացվելու ժամանակ։ Խոստումներն ու օրինագծերը մանրամասն են դեկլարացիայի մէջ այնպէս, ինչպէս որ հեռագրասիւները արագաթռիչ գնացքների առջև, սակայն լրագիրը կասկած է յայտնում, որ կառավարութիւնը չի կատարի այդ բոլոր խոստումները։

—

Մարտի 9 ին Մօսկվայի դատաստանական պալատում երկրորդ անգամ քննվում էր սոցիալ-հեղափոխականների յայտնի «Вѣче» լրագրի խմբագիր Օլօվեննիկօվի գործը, որ մեղադրվում էր Նորին Մեծութեանը անպատւելու համար։ Մեղադրվողը երկրորդ անգամ էլ դատարան չեկաւ և դրա համար ենթարկվեց 5 րուբլի տուգանքի։ Նախկին վճիռը, որի հիման վրա Օլօվեննիկօվը դատապարտված էր երկու ամսվայ բանտարկութեան, պահպանում է իր զօրութիւնը։ («Тов.»)

—

Նոյն օրը Նորին Մեծութեանը անպատւելու մի աւելի հասարակ դէպքի համար գիւղացի Սաֆօնօվին Մօսկվայի դատաստանական պալատը դատապարտել է աքսորի։ («Тов»)

—

Բաթումում տարածված են սուր-վարակիչ հիւանդութիւններ—ծաղիկ, կարմրուկ, քութեշ և ուրիշներ։ Համարեա ամեն մի ընտանիքում կան հիւանդներ։ Քաղաքային վարչութիւնը առայժմ միջոցներ չէ ձեռք առել։

—

Կազանի նահանգի պատգամաւոր Պետական Դումայի անդամ Մ. Բատուրօվը «Товарищъ» լրագրի միջոցով յայտնում է, որ երկու շաբաթ է արդէն նա իր հայրենի գիւղից ոչ մի տեղեկութիւն չէ ստանում, մինչդեռ իրան լաւ յայտնի է, որ ինչպէս իր բարեկամները, այնպէս և իրան ընտրող գիւղացիները համարեա ամենայն օր նրան նամակներ և հրահանգներ են ուղարկում։

—

Պարիզից «Русск. Сл.» լրագրին հեռագրում են, որ բօրսայում ռուսաց արժեթղթերը բարձրացան այն լուրով, որ Դուման կը շարունակի իր գործունէութիւնը։

—

Բեռլինից «Русск. Слово» լրագրին հեռագրում են, որ տեղական լրագրների մեծ մասը մինիստրական դեկլարացիայի վրա նայում է յոռետեսութեամբ, մանաւանդ ընդգծելով, որ նրա խոստացած բարենորոգումները բոլորովին չեն համապատասխանում իրական տրամադրութեանը, այնպէս որ դեկլարացիայի յայտարարումից յետոյ անգամ Դումայի և կառավարութեան համերաշխ գործունէութեան հնարաւորութիւնը ոչնչով չէ հիմնաւորվում։

—

Վլադիկավկազից գրում են «Закавказье» թերթին. «Վերջացաւ Տերեք-Դաղստանի վիճակի սոցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան կօնֆերենցիան։ Կօնֆերենցիան վճռեց դաշնակցութիւն կապել Անդրկովկասի կենտրօնական կոմիտէի հետ և իր գործունէութիւնը ընդարձակել այդ շրջանի գիւղերում եռանդուն ագիտացիա մղելով, ուր, կօնֆերենցիայի կարծիքով, շատափոյթ աշխատանքի համար պատրաստ հող կայ։

—

Զինուորական ստարօստա Զօլօտարեօվի սպանութիւնից յետոյ իշխանութիւնները ապօրինաբար փող են վերցրել ձերբակալված մահմեդականներից։ Այժմ այդ փողերը վերադարձված է տէրերին։ Այդ փողերը պահանջել էին գաւառապետ Գերասիմօվը և նրա օգնական Սպասսկին գլխաւորապէս այն կանանց համար, որոնք այդ ժամանակ հեծում էին բանտում։ Այդ փողերը վերադարձնելիս, պ. Գերասիմօվը խնդրել է այդ մասին չը յայտնել բարձր իշխանութիւններին։ («Касп.»)

—

Ոստիկանական դեպարտամենտի ծառայողների մէջ կրկնակի աշխատութիւններ են լինում։ Ծառայողները աշխատում են գիշեր ու ցերեկ։ Նահանգապետներից բազմաթիւ հեռագիրներ են ստացվում, որով հաղորդում են քաղաքների և գիւղերի տրամադրութիւնների մասին։ («Рѣчь»)

—

Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրը դիմել է մինիստրների խորհրդին, որպէսզի «Торг.-Промышл. Газ.» լրագիրը յանձնվի առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրին, ինչպէս որ այդ ընդունված է արևմտեան Եւրոպայում։ Ֆինանսների մինիստրը, որի իրաւասութեան ներքոյ է գտնվում այդ լրագիրը, չէ համաձայնել դրան։ («Р. В.»)

—

«Daily Tel.»-ին Պետերբուրգից հաղորդում են, որ պալատական շրջաններում լուրեր են պտտում Ստօլիպինին կոմսի տիտղոս շնորհելու մասին։

—

Մարտի 14-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, 6-րդ քաղաքամասում Սուրբ-Սարգիսի փողոցում մի անյայտ չարագործ ատրճանակի հարուածով սպանել է մի անյայտ մարդու։ Չարագործը անյայտացել է։ Դիակը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

—

Մարտի 14 ին, երեկոյեան ժամը 7½-ին, Օքօյեվսկի և Իվելիբին փողոցների անկիւնում մի անյայտ չարագործ ատրճանակի հարուածով սպանել է Արշակ Ազիզեանցին։ Դիակը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

14 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 մարտի։ Հանդիսաւորութեամբ թաղվեց Ս. Սինօդի նախկին օբէր-պրօկուրօր Պօբեդօնօսցեվը։

ԼՈՆԴՈՆ, 13 մարտի։ «Իվնինգ-Պօստի» ստացած տեղեկութիւնների համաձայն Տանժերում ֆրանսիական զօրքերը գրաւել են Ուջդա գիւղը։

ՊԱՐԻԶ, 14 մարտի։ Պալատում Շօսիէն յայտնեց, որ նա մտադիր է կառավարութեան հարցապնդում անել Տանժերում բժիշկ Մօշանի սպանութեան առիթով։ Արտաքին գործերի մինիստրը առաջարկեց անմիջապէս քննել հարցապնդումը։ Պալատը համաձայնեց, միաձայն վստահութիւն յայտնելով կառավարութեան։

ԲԷԼՕՍՏՕԿ, 14 մարտի։ Ազգաբնակութեան բոլոր խաւերը գեներալ-նահանգապետին շնորհաւորեցին վտանգից ազատվելու առիթով և զայրոյթ յայտնեցին չարագործների հասցէին։

ԿԻՇԻՆԵՎ, 14 մարտի։ Լրագիրների հաղորդած այն լուրերը, որ իբր Պրուտի բեսարաբեան ափում ագրարային շարժում է ծագել, սխալ են։

ԲԵՌԼԻՆ, 14 մարտի։ Բեռլինի առևտրի և և արդիւնաբերական աշխարհը ցնծութեամբ ընդունեց Բեռլինում համաշխարհային ցուցահանդէս կազմելու միտքը։ Վճռված է ամեն ջանք գործադրել և աջակցել նախագծին։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 14 մարտի։ Մօլդավիայում կարգը վերականգնած է։ Վալախիայում, մի քանի տեղերում ընդհարումներ են տեղի ունեցել զօրքերի և ապստամբների միջև. կան սպանվածներ։

15 մարտի

ԼՕԶԱՆՆԱ, 14 մարտի։ Բանւորների դաշնակցութիւնը որոշեց յայտարարել ընդհանուր գործադուլ։ Կառավարութիւնը ծառայութեան է կոչում չորրորդ գումարտակը։

ՄՈՒՐՈՄ, 14 մարտի։ Երէկ գիշերով, Մուրօմ կայարանում 20 զինված չարագործներ յարձակվեցին կայարանի վրա և գողացան գանձարկղը։ Այսօր արկղը գտնվեց կայարանից 15 վերստ հեռաւորութեան վրա։ 5,513 րուբլին անվնաս է. կողոպտիչները, չը կարողանալով կոտրել արկղը, ձգել են նրան և անյայտացել։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 մարտի. «Русь» լրագրում հաղորդվեց, որ ներքին գործերի մինիստրութիւնը շարունակ միջնորդութիւններ է ստանում քաղաքային ինքնավարութիւններից, որոնք խնդրում են վերադարձնել այն գումարները, որոնք ծախսել են քաղաքները ոստիկանութեան վրա։ Ընդ սմին մատնանշվեց, որ մինիստրութիւնը դէպի այդ միջնորդութիւնները բացասաբար է վերաբերվում։ Տեղեկատու բիւրօն իր կողմից յայտնում է, որ այդօրինակ միջնորդութիւններ բնաւ չեն ստացվել, սակայն քաղաքային ինքնավարութիւնները ճնշվելով ոստիկանութեան համար կատարած ծախքերից, խնդրում են ազատել իրանց այդ ծախքերից։ Այդ միջնորդութիւնները քննվում են, իսկ քաղաքներից մի քանիսին կամ լիովին կամ մասամբ այդ ծախքերից ազատելու հարցը մտադրվում է ներկայացնել օրէնսդրական հաստատութիւններին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 մարտի։ Մարտի 27-ին կայանալու է միացեալ ազնուականական ընկերութիւնների համակայսրական պատգամաւորական համագումարը։

ԼՕՁ, 14 մարտի։ Երեք զանազան շինութիւններում կայացան Պօզնանսկու բանւորների ժողովը՝ աշխատանքները վերսկսելու հարցի վերաբերութեամբ խորհրդակցելու համար։ Աշխատանքները վերսկսելու կողմնակից էին 2401 բանւոր, հակառակ—1874 հոգի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 մարտի։ Հողային բարեկարգութեան գլխաւոր վարչութիւնը ապրիլի 8—10 գումարելու է Ռուսաստանի հարաւի ոչխարաբուծների համագումար Պետական Խորհրդի անդամ իշխան Պեօտր Տրուբեցկօյի նախագահութեամբ, ներքին գործերի, ֆինանսների և առևտրի մինիստրների ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Գուկիա, Վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)
ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերքաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) [illegible] հ.։
Կ. Մ. ՋԻԿԻՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍՈՎԱՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԻՍԵԵՆԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վերքաբուժութիւն։
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՈՎ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻՇՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Վճարը 50 կ.։ չքաւորները ձրի։ Համապատասխան (կօմ[illegible]) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝ Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Լոյս տեսաւ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
Աշխատ. Գր. Վանցեանի
Գինը 75 կոպ.
Դիմել՝ Թիֆլիս, գրախանութ «Գուտտենբերգ». նոյն տեղ վաճառվում է Շիրվանզադէի «Պատւի համար» դրաման, չորս արարուածով, գինը 60 կ.։ 2—3

Վաճառվում են
ՅԱՐ. ԽՍԱՅԵԱՆԻ
ՀԱՅ ԿՏՐԻՃՆԵՐԸ
Պատկեր հայ-թուրքական կռիւներից, գինը 7 կ.
[illegible]
Պատկեր հայ-թուրքական կռիւներից պատկերազարդ, գինը 7 կոպ. Նոյն հեղինակի հրատարակութիւնները կարելի է ստանալ Թիֆլիս «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցից կամ հեղինակից, Թիֆլիս 5 уч. Могнинская ул. № 7։
Շուտով լոյս կը տեսնի «Մշտական զօրք և միլիցիա» Պիմէնովի։ օրմ. 2—5

Դեկտեմբերի 27-ին, 1906 թ., Բաղուից դուրս է եկել Совѣтъ Съѣздъ-ի Техническій Надзоръ-ի նախկին ծառայող կանտորշչիկի պաշտօնով Սարգիս Մարտիրոսեան Մարկոսեանցը հայրենիք գալու համար, որը Ախալքալաքի գաւառի Ջիգրաշէն գիւղի բնակիչ է։

Յունվարի 1-ին, նրա ծառայակիցները տեսել են Բալաջարի կայարանում, որտեղից անյայտացել է։

Յիշեալ Մարկոսեանը վերջին ժամանակներս տառապում էր հոգեկան հիւանդութեամբ։ Մօտը ունեցել է 60 րուբլի փող և անցագիր Եշտիայի շրջանական կառավարութիւնից ի 27 ն դեկտեմբերի 1906 թ. № 284, մի տարի ժամանակով։ Նրա հասակը միջակ է, երեսի գոյնը թուխ, քիթը սուր, աչքերը ներս ընկած և բեխերը երկար։ Խնդրվում է, ով գիտէ նրա ուր լինելը, յայտնել մեզ հետևեալ հասցէով։

Гор. Ахалкалаки Микиртичу Узунянцъ.
օրամէջ 2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինովսկայա փողոց № 8.
(Ե. հ. շ.) 37—100

Մի չքաւոր ընտանիք,

որը վերջին հայ-թուրքական ընդհարումներից փախել է Թիֆլիս, բնակվում է մի խոնաւ սենեակի մէջ առանց անկողնի և առանց հագուստի։ Դիմում է բարեգործներին օգնել նիւթապէս։ Նուէրները կարելի է ուղարկել Բեբուտովսկի պերեուլոկ № 12, Յարութիւն Մարտիրոսեանցին։ 2—2

Լոյս տեսաւ
ԽԱՆ-ԱԶԱՏԻ
„ԻՆՉ Է ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ“
48 երես
Գինն է 10 կոպ.։ Ծախվում է բոլոր գրավաճառանոցներում և հեղինակի մօտ։ 5—5

ՀՐԱՒԷՐ

Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցու երէցփոխանի եռամեայ տարին լրացած լինելու առիթով, ամսիս 18-ին, կիրակի ժամը 12-ին, երկրորդ անգամ յիշեալ եկեղեցում ժողով է լինելու նոր երէցփոխան ընտրելու, ուստի 21 տարին լրացած բոլոր երկսեռ ծխերին պատիւ ունիմ հրաւիրել եկեղեցի ընտրութեանը մասնակցելու։

Սիմէօն աւագ քահ. Ջմշկեանց
(ու. շ.) 1=2

ՍԵՆ-ՍԵՆ
Ծրարը 20 կոպէկ։
Ամերիկական մաստակ և կանֆետներ։
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է
բոլոր դեղատներում և լաւագոյն խանութներում։
Գլաւոր պահեստն է՝ «Единственная торговля по Американски».
Միքայէլեան փող. № 96.
(կ. չ. ու.) 3—10

Լոյս տեսան
ԱՐ. ՍՊԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ԱՇԽԱՏ.
1. Թուաբանական խնդիրներ և օրինակներ պրակ Ա. խնդիրներ և օրինակներ հարիւրի շրջանում։ Խնդիրները դասաւորված են տեսակներով։ I և II տարի։ Բ. տպագրութիւն 30 կոպ.։
2. Թուաբանական խնդիրներ և օրինակներ պրակ Բ. խնդիրներ և օրինակներ ամբողջ և անուանական թւերով հազարի շրջանում։ Խնդիրները դասաւորած են տեսակներով։ III տարի։ Բ. տպագրութիւն 30 կոպ.։
3. Թուաբանական խնդիրներ և օրինակներ պրակ Գ. խնդիրներ և օրինակներ բազմաձև մեծութեան ամբողջ և անուանական թւերով։ Չորրորդ տարի (I դասարան)։ Բ. տպագրութիւն 30 կոպ.։
4. Թուաբանական խնդիրներ և օրինակներ պրակ Դ. տեսութիւն կոտորակների և ընդհանուր կանոններ։ Հինգերորդ տարի (II դասարան) 40 կոպ.։
5. Պատրաստ է տպագրութեան համար. Համեմատութիւններ և երեք կանոններ բատ Շապշնիկովի և Վալցովի։
Գումարով գնողներին բաւարար զեղչ։
Тифлисъ, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ» Г. И. Галустяну. 2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Մ. Գ. Զախարբէգեանց
ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՋՂԱՅԻՆ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնը { առաւ. 10—12 ժ.
Տէլէֆօն № 1087
Սօլօլակ, Լերմոնտովսկայա փող., 16.
(ա. օ.) 120—150

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Մասնագէտ ՆԵՐՔԻՆ և ԵՐԵԽԱՅՈՑ հիւանդութիւնների առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւնների։ Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առաւ. և 5—6 երեկ.
Միխայլովսկի պր. տ. Ճավճավաձէի № 36
88—100

Вышелъ № 10 Вѣстника
Народной Свободы
(ЕЖЕНЕДѢЛЬНИКЪ К.-Д. ПАРТІИ)
СОДЕРЖАНІЕ: 1) Парламентская недѣля. В. Д. Набокова. 2) Роспись на 1907 г. въ государственной думѣ. М. И. Фридмана. 3) Недовѣріе министерству. Н. А. Гредескула. 4) Отказъ въ легализаціи. парт. А. И. Каминка. 5) Объясненія къ законопроекту о профессіональныхъ организаціяхъ. 6) Парламентская фракція партіи народной свободы. Н. І. 7) Дѣятельность комиссій при парламентской фракціи. 8) Центральный комитетъ. 9) Законопроекты партіи народной свободы: а) проектъ закона о продолжительности рабочаго времени въ промышленныхъ заведеніяхъ; б) общія начала для выработки проекта о рабочемъ договорѣ: в) проектъ мѣстной реформы; г) проектъ закона о выборахъ губернскихъ и уѣздныхъ земскихъ гласныхъ. 10) С.-Петербургская группа. 11) Провинціальный отдѣлъ. 12) Изъ жизни другихъ партій. 13) Объявленія.
Продолжается подписка на 1907 г.
(II-й годъ изданія).
Подписная цѣна съ доставкой и пересылкой на годъ—3 руб.; на 6 мѣсяцевъ 1 руб. 80 коп.; за границу—вдвое.
Отдѣльные №№ по 10 коп.
Адресъ редакціи и конторы: СПБ., Кирочная, 30. Отдѣленіе конторы: въ Москвѣ при книгоиздательствѣ «Народное Право», Б. Чернишевскій 9, кв. 26.
1—1

ԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ԳՆԱՑՔՆԵՐ
(Թիֆլիսի ժամանակով)

Թիֆլիսից դէպի Բաթում				
Պօստատար	1	ժամ	24 ր.	ցերեկվայ
Մարդատար	8	»	5 »	առաւօտեան
»	11	»	8 »	գիշերվայ
Թիֆլիսից դէպի Բագու				
Մարդատար	9	ժամ	13 ր.	առաւօտ.
Պօստատար	7	»	48 »	երեկոյեան
Մարդ.-ապրանք.	11	»	38 »	»
Թիֆլիսից դէպի Երևան				
Պօստատար	12	ժամ	40 ր.	գիշերվայ

Ահա արդէն 2 տարի է, որ իմ 20 տարեկան որդի
Մարտիր. Տէր-Սարգսեանը
(Սալմաստի Ղըլջա գիւղի բնակիչ)
ԱՆՅԱՅՏԱՑԵԼ Է
Աղաչում եմ նրա ուր լինելու մասին տեղեկութիւն ունեցողին անմիջապէս յայտնել ինձ հետևեալ հասցէով՝ Экзаршеская площадь контора Арзуманова։
1—3

Լոյս տեսաւ
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
եւ
ՊՕԷՄԱՆԵՐ
Գիրք երկրորդ
Գինն է 40 կոպ.
Դիմել՝ հայ գրավաճառներին կամ Ալէքսանդրապոլ՝ հեղինակին։
1—8

VIII Դասատան մի հայ օրիորդ ցանկանում է դասեր ունենալ սենեակի և ճաշի փոխարէն. հասցէն իմանալ «Մշակ»-ի խմբագրատանը։
2—5

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1907 Թ. ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՑ „ԶԱՐԿ“ 1908 Թ. ՄԱՅԻՍԻ 1-Ը
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ,
որ լոյս է տեսնելու մայիսի 1-ից, պարձեալ Գրիգոր Բալասանեանի խմբագրութեամբ, աւելի մեծացած և ընդարձակ ծրագրով։ Թերթը բաղկացած կը լինի փոխանակ 16՝ 20 մեծադիր էջերից, կազմը գեղեցիկ գունազարդ շապկով, թուղթը և տպագրութիւնը մաքուր։ Տարեկան 8 րուբ. կէս տարվանը՝ 5 ր., արտասահման՝ 10 ր., կէս տարվանը՝ 6 ր.։ Հին և նոր բաժանորդներին արդէն լոյս տեսած «Զարկի» բոլոր համարները և 5 ընթերցանութեան պրեմիա-գրքերը ՁՐԻ, Հին բաժանորդները վճարելու են 5 ր. դուրս հաշւելով վճարած 3 ր.։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ։
«Զարկ»-ին աշխատակցելու են յայտնի գրողներ, հրապարակախօսներ և բանաստեղծներ։ «Զարկում» միայն կընդունվեն բազմակողմանի լուրջ և հետաքրքիր նիւթեր, հեռու միանգամայն հայհոյանքներից ու փողոցային դարձուածքներից։
Հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Заркъ».
«Նոր հրատարակչական ընկերութիւն» 1—3

Սրանով յայտարարվում է
ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ
ԳԻՄԻՏՐԻ ԳՐԻԳՈՐԵՎԻՉ
ՍԵՍԻԵՎԻ
ՕՂԻԻ ԵՒ ՍՊԻՐՏԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՊԱՀԵՍՏԱՐԱՆԸ
ԲԱՑՎԱԾ Է
Վօգզալնի փողոցի վրա № 6.
Հեռախօս № 197

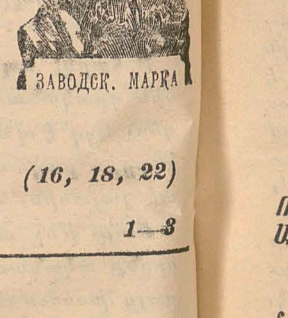

ЗАВОДСК. МАРКА
(16, 18, 22)
1—3

Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան
հրատարակութեամբ
լոյս տեսաւ
պատկերազարդ, եռամսեայ
ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻ
1907 Թ. № 1. (XV գիրք)
Բովանդակութիւն. Հայ ժողովրդական վէպը՝ Մ. Աբեղեանի. Համմուրաբիի օրէնսգիրքը՝ Լ. Բաբայեանի. Դաւիթ վարդապետ Ալաւկայ որդի՝ Կ. Կոստանեանի. Հայոց ժառանգական իրաւունքը՝ Խ. Սամուէլեանի. Էջմիածին և Հայոց հնագոյն եկեղեցիներ (առանձնապէս Զուարթնոց եկեղեցին) Մեսրովբ վարդապետի. Նախիջևանի ոստիկանական շրջան՝ Ե. Լալայեանի. Նոր-Բայազէտի գաւառ (պեղումներ) Ե. Լալայեանի։ Մի դրոշմ. Մատենախօսութիւն. Քաղուածք հայոց Ազգագրական ընկերութեան արձանագրութիւններից։
Գիրքը զարդարված է 25 պատկերներով
Տարեկան բաժանորդագինն է 5 ր, մի գիրքը 1 50 կ. № 2 լոյս կը տեսնի մայիսին։
Դիմել՝ Въ редакію журнала «Азгагракан андесъ», Тифлисъ. 6—10

1907 Թ.
„ՆՈՐ-ԱՇԽԱՏԱՆՔ“
ժողովրդական-հասարակական-տնտեսական
շաբաթաթերթ
«Նոր-Աշխատանքը» նուիրված է լինելու հայ աշխատաւոր գիւղացիութեան և գիւղական պրօլետարիատի տնտեսական-իրաւական շահերի պաշտպանութեանը։
«Նոր-Աշխատանքը» առաջնակարգ տեղ է տալու մեր գաւառի կեանքի ուսումնասիրութեանը։
«Նոր-Աշխատանք»-ում աշխատակցելու են նրա ծրագրին ու ուղղութեանը համակրող հայ ինտելիգենցիան։
«Նոր-Աշխատանքը» իր տարեկան բաժանորդներին տալու է ձրի չորս-գիրք նուիրված գիւղատնտեսութեանը և ժամանակակից կեանքի իրաւական հարցերին։
ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ
Ռուսաստանում — Տարին. . . . . . 4 ր. — Կէս տարին. . . 2 ր. 50 կ.
Արտասահմանում — Տարին. . . . . . 18 ֆր. — Կէս տարին. . . 10 ֆր.
Հասցէն՝ Тифлисъ, редакцію журнала «Норъ-Ашхатанкъ», Бебутовская № 50.
7—0 ա. • Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Վիրգինէ Աթանասեան

Սրանով յայտարարում ենք, որ
Կոմիսիօներական ընկերութիւնը
ԵՒԼԱԽՈՒՄ ընդունում է ամեն տեսակ յանձնարարութիւններ Շուշի, Նուխի, նոյնպէս և Ռուսաստանի այլ քաղաքներ ուղարկելու համար, վերցնելով շատ մատչելի կոմիսիա։ Ընկերութեան անհոգութեան պատճառով պատահած վնասների համար պարտաւորվում ենք պատասխանել մեր սեփականութեամբ։
Յարգանօք՝ Յ. Թ. Տէր-Յովհաննիսեան
9—10 օրամէջ Հասան Կարաեվ Սամի